

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Bc. Martina Slachová

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Diplomová práce

Bc. Martina Slachová

Role mateřské školy ve čtenářské gramotnosti u dětí předškolního věku
The role of kindergarten in reading literacy in preschool children

2017

Vedoucí práce: PhDr. Hana Landová, Ph.D.

Poděkování

Děkuji své rodině za podporu a trpělivost. Děkuji své vedoucí práce, PhDr. Haně Landové, PhD., za podněty, rady, motivaci a čas, který mi věnovala.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Brně dne

.....

Bc. Martina Slachová

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou přípravy dětí v mateřských školách před vstupem na základní školu. Práce je zaměřena hlavně na rozvoj předčtenářských dovedností u dětí. První část práce se věnuje problematice legislativy předškolního vzdělávání. Následují oblasti, ve kterých se děti potřebují nejvíce rozvíjet, a které je třeba u nich podporovat. Druhá část diplomové práce obsahuje informace o průzkumu, který byl proveden. Závěrem jsou uvedena doporučení a shrnutí získaných poznatků.

Klíčová slova

Čtenářská gramotnost, čtenářství, mateřské školy, předčtenářské dovednosti, předškolní děti, předškolní vzdělávání

Abstract

The diploma thesis deals with problems of preparation of children in kindergartens before entering elementary school. The work is mainly focused on the development of pre-reading skills in children. The first part of the thesis deals with the issue of pre-school education legislation. The following are the areas in which children need to develop the most and need to be supported. The second part of the diploma thesis contains information about the survey that was carried out. In conclusion, recommendations and a summary of the lessons learned are presented.

Keywords

Reading literacy, readership, kindergartens, pre-reading skills, preschool children, preschool education

Obsah

Úvod	7
1 Čtenářská gramotnost a čtenářství	8
2 Informační gramotnost.....	10
2.1 Situace v České republice	10
3 Děti předškolního věku.....	13
4 Předškolní vzdělávání	15
4.1 Alternativní mateřské školy.....	16
4.2 Úloha rodičů v rozvoji předčtenářských dovedností.....	16
5 Legislativa předškolního vzdělávání	18
5.1 Školský zákon.....	18
5.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	21
5.3 Desatero pro rodiče dětí předškolního věku.....	24
6 Předčtenářské dovednosti.....	25
6.1 Smyslové vnímání.....	26
6.1.1 Sluchové vnímání.....	26
6.1.2 Zrakové vnímání	28
6.1.3 Orientace v prostoru a vnímání času.....	28
6.1.4 Rozvoj představivosti a fantazie.....	29
6.1.5 Rozvoj paměti.....	30
6.1.6 Rozvoj myšlení.....	30
6.1.7 Rozvoj řeči a komunikačních schopností.....	31
6.1.8 Rozvoj motoriky a grafomotoriky.....	32
7 Předpoklady pro čtení a metody výuky čtení.....	35
7.1 Analyticko-syntetická metoda čtení.....	35
7.2 Genetická metoda čtení	36
7.3 Globální metoda čtení	36
8 Role knihoven v podpoře vzdělávání a čtenářství u dětí.....	37
8.1 Zkušenost v České republice	37
8.2 Zkušenost ze Spojených států amerických.....	39
Praktická část.....	44
9 Metodologie výzkumu.....	45
9.1 Mateřská škola Brno, Tišnovská 169, p. o.	47
9.2 Mateřská škola Horníkova 1, Brno	54

9.3 Mateřská škola Brno, Pšeník 18, příspěvková organizace	61
9.4 Mateřská škola při Fakultní nemocnici Brno, Černopolní 9	67
10 Rozhovor s učitelkou základní školy	74
11 Celkové hodnocení praktické části	76
Závěr	78
Seznam obrázků	80
Použitá literatura.....	81

Úvod

V období mezi třetím a šestým, potažmo sedmým, rokem se děti připravují na vstup do základní školy. Během tohoto období by si měly osvojit základní návyky pro snadnější vstup do první třídy. Důležitou roli hraje mateřská škola, která má pomáhat s rozvojem základních dovedností.

O čtenářské gramotnosti žáků základních škol, studentů středních a vysokých škol proběhlo několik výzkumů a bylo sepsáno poměrně dost literatury. Otázce předškolního vzdělávání a vlivu na pozdější čtenářské návyky a vztah k četbě bylo v odborné literatuře zatím věnováno málo prostoru. Předškolní přípravě dětí se pravděpodobně neklade taková důležitost a pozornost, jakou by si jistě tato tematika zasloužila. Právě v tomto období si děti osvojují primární vztah ke knihám a vytvářejí si první čtenářskou gramotnost.

Teoretická část diplomové práce nabízí obecný vhled do problematiky předškolního vzdělávání. Poukazuje na oblasti, ve kterých se děti během tohoto období rozvíjí, jaké metody pro rozvoj jednotlivých oblastí lze aplikovat. Další celek teoretické části je zaměřen na analýzu legislativy, rámcových vzdělávacích programů a dalších materiálů, na základě kterých mateřské školy pracují.

Praktická část diplomové práce popisuje průzkum samotný. Jeho cílem je zjistit, jakou úlohu hrají mateřské školy ve vzdělávání, a jak učitelky s dětmi v MŠ pracují. Pro tyto účely bylo osloveno několik mateřských škol, samotného průzkumu se zúčastnily čtyři.

Další část průzkumu mapuje, jakou roli mohou zastat v tomto období knihovny, a jaké mohou nabídnout vzdělávací programy. Kromě českých knihoven je věnována jedna podkapitola i knihovnám ve Spojených státech amerických. V této části diplomové práce jde především o praktickou ukázkou práce s dětmi v knihovnách, která vychází z osobní zkušenosti autorky práce.

V závěru průzkumu je i rozhovor s učitelkou základní školy, která má několikaletou praxi a může tak nabídnout pohled z druhé strany. Cílem rozhovoru bylo především zjistit pohled na připravenost dětí při vstupu do první třídy, výuku metody čtení a vztah dětí ke knihám v průběhu několika let.

1 Čtenářská gramotnost a čtenářství

Aby byl dospělý jedinec schopen se orientovat ve světě plném informací a dokázal chápat jejich smysl, musí se nejprve naučit číst a textu porozumět. Právě problematikou čtenářské gramotnosti se zabývá hned několik výzkumů a organizací.

Mezinárodní výzkum OECD PISA definoval pojem čtenářské gramotnosti následovně: *„Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti.“* (Česká školní inspekce 2010, s. 14)

Pro české prostředí Výzkumný ústav pedagogický definoval čtenářskou gramotnost takto: *„Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.“* (Česká školní inspekce, 2010, s. 14)

Pokud tyto dvě definice shrneme, dojdeme k následujícímu závěru: Díky čtenářské gramotnosti člověk může rozvíjet své schopnosti a dovednosti, lépe pochopit čtený text a snadněji zvládat další gramotnosti (informační, počítačovou, matematickou, kulturní a další). Celkově mu usnadňuje proces učení a osvojování si nových poznatků.

Propracovaný systém pro čtenářskou gramotnost je zahrnut v Rámcovém vzdělávacím programu (podrobněji dále v textu). Ten uvádí různé materiály a pomůcky, kterými si děti osvojují čtenářské dovednosti. Jako pomůcky pro rozvoj čtenářské gramotnosti mohou posloužit různé kartičky, skládačky, pracovní sešity či pracovní listy. Čtenářské dovednosti se rozvíjí již od útlého dětství, kdy se utvářejí předčtenářské návyky. Ty se dále rozvíjí na základní škole, kdy se děti učí číst, psát, počítat. Zde je důležitá motivace žáků, mezi jejíž složky patří možnost volby, co bude každý žák číst, společně se zájem o knihy, které čtou kamarádi. Každý si čte nejen ve škole, ale i doma a rád o své četbě rozpráví. Všechny tyto motivační podněty jsou nezbytné pro udržení čtenářství až do dospělosti.

Otázce čtenářství a čtenářské gramotnosti u dětí se zabýval i výzkum z roku 2013, který zadala Národní knihovna České republiky. Výzkum provedla agentura Mediaresearch, výsledky a interpretaci provedl tým odborníků v čele s Irenou Prázovou. Již v raném věku děti mají vliv na oblibu čtení rodiče. Pokud děti vidí, jak rodiče čtou, vnímají je jako čtenáře a samy si snáz najdou cestu ke knihám. Obecně jsou za čtenáře více vnímány matky, pravděpodobně v souvislosti předčítání dětem před spaním. Předčítání dětem se pojí nejvíce k dětem

předškolního věku. V momentě, kdy děti nastoupí na základní školu a učí se samy číst, předčítání postupně mizí. Přitom se ukázalo jako velmi důležité, když rodiče ještě u mladších školních dětí předčítají. Pozornost dětí je soustředěna na techniku čtení, ale na to, co čtou, už jim kapacity nestačí. Proto je dobré dětem předčítat i nadále, aby se mohly zaměřit na příběh, neznámá slova a mohly o vyslechnutém textu s rodiči hovořit. Ukázala se i souvislost mezi čtenářstvím dětí a předčítáním. Silným čtenářům je předčítáno více než slabým čtenářům. (Prázová et. al., 2014)

Logicky se potvrdil i fakt, že silní čtenáři navštěvují veřejnou knihovnu častěji než slabí čtenáři a nečtenáři. „*Děti velmi dobře hodnotí zaměstnance knihoven: téměř 90 % dětí uvedlo, že jim knihovníci vždy ochotně poradí s výběrem knih, podobné množství dětí pochválilo jejich příjemné vystupování. 80 % dětí vnímá knihovnu jako prostor, kde je klid.*“ (Prázová et. al., 2014, s. 83)

Čtenářská gramotnost dává základ pro gramotnosti další: finanční, matematickou, počítačovou nebo informační. Zejména poslední uvedený termín – informační gramotnost – je v našem případě velmi významný a jeho vazba na rozvoj čtenářských dovedností a čtenářské gramotnosti velmi silná. Právě bezproblémové zvládnutí techniky čtení a poté i čtení s porozuměním, příp. technik kritického čtení (Tomasek, 2009) je základním předpokladem pro rozvoj dovedností souvisejících s informační gramotností, jako je například hodnocení vyhledaných informací (Macedo-Rouet et al., 2013), jejich interpretace a další zpracování, příp. prezentace. Vzhledem k této klíčové vazbě mezi čtenářskou a informační gramotností, bude následující kapitola věnována základní charakteristice konceptu informační gramotnosti.

2 Informační gramotnost

Pojem informační gramotnost se vyvíjel zhruba od 70. let 20. století. V roce 1989 Komise pro informační gramotnost, jež spadala pod Americkou knihovnickou asociaci, definovala pojem informační gramotnost takto: *„K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace a následně tyto informace vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. K tomu, aby byli občané informačně gramotní, je třeba, aby školy a univerzity uznaly koncepci informační gramotnosti a zařadily ji do svých studijních programů, a aby se ujaly vedoucí role ve snaze vzdělávat své studenty tak, aby byli schopni využít veškerých příležitostí, které jim informační společnost nabízí. Informačně gramotní lidé se naučili jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich mohli učit i ostatní. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu.“* (ALA, 1989)

Pokud si definici z roku 1989 převedeme do současnosti, můžeme říct, že informačně gramotný člověk je ten, který zná svoje informační potřeby, dokáže si najít potřebné informace, vyhodnotit je a poté je správně a efektivně využít. Definice se postupem času proměňují, do diskuze vstupují další termíny, jako *funkční gramotnost* či *digitální gramotnost* a mnoho odborníků v oblasti informační vědy i pedagogiky se věnuje jejich definování a propojování, příp. vzájemnému vymezení (např.: Secker & Coonan, 2013; Mackey & Jacobson, 2011). Detailní diskuze k této problematice není předmětem této diplomové práce, ale ráda bych zmínila některé klíčové aktivity v prostředí České republiky, které v této oblasti probíhají a jejichž návaznost na otázky rozvoje čtenářských dovedností a čtenářské gramotnosti (a související aktivity) se nabízí.

2.1 Situace v České republice

V českém prostředí je informační gramotnost definována jako *„Schopnost jedince identifikovat informační potřebu, vyhledat informace, zhodnotit je, zpracovat a efektivně využít.“* (KTD, 2016)

Vedením k informační gramotnosti na základních a středních školách v České republice se zabývá od roku 2003 Klub školních knihoven (dále též jako KŠK) při Svazu knihovníků a informačních pracovníků (dále též jako SKIP). Jeho cílem je:

- a) *„Podporovat všeobecné povědomí o nezbytnosti školních knihoven ve vzdělávacím procesu*
- b) *Formulovat problémy školního knihovnictví*
- c) *Usilovat o vznik potřebné legislativy*
- d) *Zastupovat školní knihovny při jednáních týkajících se školního knihovnictví jako celku (např. jednání s MŠMT ČR, MK ČR, zajišťování licencí, členství v mezinárodních organizacích)*
- e) *Napomáhat předávání poznatků a zkušeností s činností a provozem školních knihoven (na národní i mezinárodní úrovni)*
- f) *Iniciovat a podílet se se na výzkumu v oblasti školního knihovnictví*
- g) *Připravovat společné programy, podílet se na přípravě, revizi a naplňování standardů*
- h) *Hledat možnosti celoživotního vzdělávání pracovníků školních knihoven“*

(SKIP, 2016).

Informačnímu vzdělávání se věnuje i Sdružení knihoven ČR, zde pak Sekce pro informační vzdělávání uživatelů. Činnost Sekce byla pravděpodobně na nějakou dobu pozastavena, jelikož poslední příspěvek byl na webových stránkách¹ vložen v roce 2014.

Problematicke informačního vzdělávání a informační gramotnosti na základních, středních a potažmo vysokých školách je věnován dostatečný prostor. V prostředí vysokých škol zaštiťuje informační vzdělávání Asociace knihoven vysokých škol (dále též pod zkratkou AKVŠ), resp. Komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (dále též možno IVIG). Jejím cílem je podporovat aktivity, které přispívají k rozvoji informační gramotnosti studentů a pomáhat knihovnám a knihovníkům s tvorbou koncepcí informačního vzdělávání. (Komise IVIG, 2016)

¹ <http://sdruk.mlp.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/clanek/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/>

Všechny dosavadní poznámky týkající se informační a čtenářské gramotnosti se vztahovaly k žákům a studentům na základní, potažmo střední škole. Základy obou výše zmiňovaných gramotností získávají lidé již v útlém dětství. V této souvislosti hovoříme o předčtenářských dovednostech. Nejprve v rodině a poté v mateřské škole. Právě dětem předškolního věku a oblasti předškolního vzdělávání bude dále v diplomové práci věnována pozornost.

3 Děti předškolního věku

Mezi děti předškolního věku řadíme ty, které mohou navštěvovat mateřskou školu, tj. děti ve věku od tří (či dvou) do šesti (či sedmi) let. Povinně mateřskou školu musí, dle nově platné legislativy², navštěvovat pouze děti rok před vstupem na základní školu. V tomto období si děti hrají, jsou zvědavé, objevují okolní svět a učí se samostatnosti.

Děti v tomto období rozvíjí kromě své fantazie i slovní zásobu, výtvarné, hudební a pohybové schopnosti. Zároveň mají předškolní děti potřebu socializace. Zatímco ve věku do tří let byly individualistické, v tomto období si vytváří první sociální vztahy, v mateřské škole získávají první kamarády. Zároveň se tak učí komunikovat se svým okolím, řešit konflikty a poprosit o radu nebo pomoc.

Děti si upevňují dovednosti, které se naučily jako batolata - ovládají lépe své tělo (chůze bez pádů, skákání), vědomě koordinují své pohyby. V oblasti jemné motoriky můžeme pozorovat zlepšení kresby, zručnost při výtvarně - pracovních činnostech v mateřské škole, samostatnost při oblékání (zavazování tkaniček).

„Před nástupem do školy je dítě relativně samostatné, rozezná delší vzdálenosti, učí se souvislostem. S myšlením souvisí samozřejmě i řeč. V tomto věkovém rozmezí se řeč vyvíjí velmi rychle. Ve třech letech opakuje slova, postupně rozšiřuje slovní zásobu a v šesti letech, při nástupu do školy, je dítě schopno souvisle mluvit v jednoduchých i rozvitých větách. Při učení se a rozšiřování slovní zásoby pomáhají říkanky, písničky a jednoduché pohádky, které je dítě schopno posléze opakovat a převyprávět.“ (Bajgarová et. al., 2011)

V oblasti řeči můžeme pozorovat hned několik jevů. Dítě si začíná uvědomovat rozdíly mezi tykáním a vykáním. Také se v období mezi třemi až šesti (příp. sedmi) lety ustaluje správná gramatika, skloňování a časování.

Zároveň by mělo být schopné před nástupem do školy zvládnout mluvit bez řečových vad (ráčkování, zadržávání apod.).

² <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/informace-o-povinnem-predskolnim-vzdelavani>

V tomto období dítě bývá více společenské, projevuje zájem o svoje vrstevníky, oproti období dvou let, kdy si naopak vystačí samo. Díky tomu se děti učí dělit o hračky, lépe řešit konflikty a navazovat první přátelství.

Kromě různých her, které formují sociální citění, je důležité i vzdělávání dětí. To zpravidla probíhá rovněž pomocí her, ovšem s jasně danými pravidly, které děti musí respektovat a dodržovat. Problematika předškolního vzdělávání byla posledních několik let v pozadí. V současné době se i tomuto tématu začíná věnovat více pozornosti, jelikož předškolní vzdělávání tvoří základ vzdělávání dalšímu.

4 Předškolní vzdělávání

Pokud hovoříme o předškolním vzdělávání, zpravidla se týká mateřských škol (dále též pod zkratkou MŠ). „*Cílem předškolního vzdělávání je harmonicky rozvinutá osobnost, aby dítě bylo schopno se dále vzdělávat. Hlavní roli ve výchově, vzdělávání a celkovém rozvoji dítěte do šesti let hrají bezesporu rodiče, kteří jsou odpovědní za výchovu a vzdělávání svého dítěte. Učitelé ukazují směr, kterým by se měly rozvoj a vzdělávání každého jedince ubírat, mají dítěti pomáhat v jeho rozvoji. Měli by respektovat jeho individuální zvláštnosti, spolupracovat s rodiči a poskytovat jim smysluplnou pomoc, pokud o to rodiče mají zájem, a to nejen matka- důležitou a nezastupitelnou úlohu má i otec.*“ (Tomášková 2015, s. 7).

V mateřské škole si děti pod odborným vedením pedagogů upevňují své dosavadní schopnosti a dovednosti a nadále je rozvíjí. Pedagogové svojí činností pomáhají dětem usnadnit nástup na základní školu. Zaměřují se zejména na oblast řečových dovedností, komunikační dovednosti, pohybovou paměť, pravolevou orientaci, představivost, jemnou a hrubou motoriku a orientaci v prostoru a čase. To vše s ohledem na individualitu a schopnosti každého dítěte. V oblasti předčtenářské gramotnosti pedagogové s dětmi trénují paměť, koncentraci pozornosti a soustředěnost, jež jsou pro čtení nezbytné.

Za pomoci různých didaktických pomůcek, her a cvičení se také lépe uvolňuje ruka, resp. zápěstí, aby se děti při nástupu do 1. třídy lépe učily psát.

Nezbytná je však spolupráce rodičů s mateřskou školou. Pedagogové by měli pravidelně rodiče informovat o tom, co jejich dítě zvládá, nebo kde má naopak nějaké nedostatky. Na těch by měli všichni společně pracovat. Rodiče nesmí spoléhat na to, že vše se děti naučí v mateřské škole. Ta pouze snahu rodičů podporuje a předává jim rady a tipy, jak rodiče mohou s dětmi pracovat na zlepšení doma.

V posledních několika letech se nesetkáváme jen s klasickými mateřskými školami. Stále častěji se hovoří o alternativních mateřských školách, které nabízejí jiné pojetí výuky a přístup k dětem.

4.1 Alternativní mateřské školy

V současné době kromě klasických mateřských škol existují i tzv. alternativní mateřské školy. Jedná se o školy se specifickými metodami výuky a přístupu ke vzdělávání. Mezi základní společné znaky patří snaha nedusit přirozenou touhu poznávat nové věci, spoluúčast dětí při rozhodování, pochopení souvislostí z různých oblastí života. Nejznámější alternativní metody vzdělávání jsou Montessori, Waldorf a Dalton. (Alternativní školy v ČR, 2017)

Principy Montessori metody učení jsou založeny např. na partnerském přístupu (jak mezi učitelem a dítětem, tak také mezi dětmi samotnými), svobodnou volbou práce, připraveném prostředí, osobností učitele nebo respektování senzitivních období. (Principy Montessori pedagogiky, 2013)

Waldorfská pedagogika se zaměřuje na vývojový proces, kdy se učební plán odvíjí od individuálních schopností, potřeb a rozvoje dítěte. U předškolních dětí se klade důraz na morální a citovou oblast. Děti si utváří návyky a během hry získávají sociální vztahy. Na rozdíl od klasické mateřské školy, kdy se jednotlivé činnosti střídají během dne, Waldorfská mateřská škola se věnuje zpravidla jedné činnosti jednou týdně v průběhu celého dne. Program jednotlivých dnů musí být ale podřízen iniciativě dětí a řízenými činnostmi spolu se stravováním a odpočinkem. (Waldorfská mateřská škola, 2015)

Daltonský styl učení je založen na zodpovědnosti, spolupráci a samostatnosti dítěte.

- Zodpovědnost – dítě si musí samo zvolit, jakou činností se bude zabývat.
- Spolupráce je chápána jako prosba o pomoc či radu kamarádů nebo učitele. To vede děti k lepším komunikačním dovednostem a vzájemnému respektu.
- Samostatnost – dítě má mít během dne prostor pro samostatnou činnost. (Mateřská škola, 2015)

4.2 Úloha rodičů v rozvoji předčtenářských dovedností

Děti se s poprvé seznamují se čtením v rodině, rodiče jim vypráví a čtou pohádky před spaním. Sami rodiče jsou pro děti příkladem. Je prokázáno, že děti se stávají častěji čtenáři, pokud si jejich rodiče před nimi čtou. Děti většinou tento model chování napodobují. V této

oblasti bylo provedeno několik výzkumů potvrzujících pozitivní vliv zapojení rodiny do rozvoje předčtenářských dovedností – ať už v domácím prostředí nebo ve spolupráci s jeslemi/mateřskou školou. Jako příklad je možné uvést průzkum, který v letech 2009 až 2011 proběhl na Mevlanské univerzitě v Turecku. Jednalo se o výzkum efektivnosti rodinné podpory v předčtenářských dovednostech v průběhu předškolního vzdělávání a následný vstup na základní školu a čtenářské schopnosti dětí. Výsledky tohoto výzkumu ukázaly, že děti vzdělávané v mateřských školách za spolupráce a podpory rodičů, mají při nástupu na základní školu lepší výsledky, lépe se adaptují a snadněji si osvojují čtenářské dovednosti a návyky. (Büyüктаşkapu, 2012) Další relevantní výzkumy byly věnovány např. pozitivnímu vlivu zapojení rodičů v roli dobrovolníků při rozvíjení předčtenářských dovedností v mateřské škole (DeCusati & Johnson, 2004), nebo vlivu úrovně gramotnosti členů rodiny a osobních postojů rodičů vůči čtení na budoucí čtenářské dovednosti dětí (Stephenson 2008), (Huntsinger et al., 2016). Samostatnou kapitolou jsou výzkumy věnované rozvoji předčtenářských a čtenářských dovedností u dětí, které pocházejí, z určitým způsobem, znevýhodněného prostředí (např.: (Malin et al. 2014), (Leyva et al., 2017), příp. mají nějaký zdravotní handicap (VanBergen et al., 2011). I v takových případech jsou úloha rodičů, jejich podpora a spolupráce s nimi, klíčovými faktory.

Po rané rodičovské péči se dostává do popředí předškolní výchova. Ta je v České republice ošetřena rozsáhlým legislativním rámcem, na základě kterého ředitelé a ředitelky mateřských škol vytváří školní vzdělávací programy a další školní nařízení. Učitelky mateřských škol v tomto rámci rovněž pracují a přizpůsobují podle něj třídní vzdělávací programy a práci s dětmi. Problematika legislativy je podrobněji popsána v následující kapitole.

5 Legislativa předškolního vzdělávání

Celou problematiku týkající se předškolního vzdělávání zajišťuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále možno též pod zkratkou MŠMT). To vydává zákony a vyhlášky s nimi souvisejícími. Součástí jsou také různé materiály a dokumenty, které pomáhají ředitelům různých typů škol v jejich práci.

5.1 Školský zákon

Stěžejním dokumentem je Zákon 561/ 2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Na jaře roku 2016 na základě ustanovení zákona č. 82/ 2015 Sb. a zákona č. 178/ 2016 Sb. byl zákon z roku 2004 pozměněn a vyšel v konsolidovaném znění s účinností od 1. 9. 2016. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2016, s. 2)

Zákon uvádí, že na vzdělání v České republice má nárok každý státní občan České republiky nebo jiné země Evropské unie bez ohledu na rasu, náboženské vyznání, etnikum nebo vlastnění majetku. Dále definuje cíle vzdělávání, mezi které patří např. povědomí a uplatňování demokracie, získání všeobecného vzdělání nebo poznání jiných evropských a světových kulturních hodnot.

Paragrafy 13 a 14 Školského zákona rovněž stanovují jako oficiální vyučovací jazyk češtinu. Ministerstvo může povolit zřízení třídy, kde se bude vyučovat v jiném jazyce. Podmínkou je, aby se v mateřské škole k určité národnostní menšině přihlásilo minimálně osm dětí. Pak lze vyučovat v jazyce dané národnostní menšiny.

Paragraf 23 Školského zákona uvádí pravidla pro organizaci škol. Stanovuje organizační členění škol na třídy a ministerstvo pak stanovuje nejnižší a nejvyšší počet dětí ve škole, potažmo ve třídě. Zřizovatel školy (u mateřských škol zpravidla obec) pak může udělit výjimky v počtu dětí (minimální i maximální počty dětí).

Odstavec 1 paragrafu 28 říká, že školy na základě povahy své činnosti jsou povinny vést následnou dokumentaci:

- a) *„Rozhodnutí o zápisu do školského rejstříku a o jeho změnách a doklady uvedené v § 147,*
- b) *Evidenci dětí, žáků nebo studentů (dále jen „školní matrika“),*

- c) *Doklady o přijímání dětí, žáků, studentů a uchazečů ke vzdělávání, o průběhu vzdělávání a jeho ukončování,*
- d) *Vzdělávací programy podle § 4 až 6,*
- e) *Výroční zprávy o činnosti školy,*
- f) *Třídní knihu, která obsahuje průkazné údaje o poskytovaném vzdělávání a jeho průběhu,*
- g) *Školní řád nebo vnitřní řád, rozvrh vyučovacích hodin,*
- h) *Záznamy z pedagogických porad,*
- i) *Knihu úrazů a záznamy o úrazech dětí, žáků a studentů, popřípadě lékařské posudky,*
- j) *Protokoly a záznamy o provedených kontrolách a inspekční zprávy,*
- k) *Personální a mzdovou dokumentaci, hospodářskou dokumentaci a účetní evidenci a další dokumentaci stanovenou zvláštními právními předpisy. “ (Školský zákon 2016, s. 19)*

Paragraf 29 Školského zákona se zabývá ochranou a bezpečností ve školách. Školy mají povinnost zajistit dětem bezpečné prostory pro jejich vzdělávání a rozvoj. Zároveň musí dbát na zdraví dětí a předcházet nežádoucím úrazům. Případné úrazy je třeba evidovat (viz výše).

Druhá část Školského zákona se věnuje předškolnímu vzdělávání.

Paragraf 33 uvádí cíle předškolního vzdělávání následovně: *„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (Školský zákon 2016, s. 24)*

Paragraf 34 definuje organizaci předškolního vzdělání takto:

- 1) Předškolní vzdělávání je určeno pro děti od tří (případně od dvou) do šesti let.
- 2) Ředitel mateřské školy spolu se zřizovatelem určí místo, termín a dobu pro přihlášky k předškolnímu vzdělávání pro nadcházející školní rok a tyto informace zveřejní na patřičném místě.
- 3) O přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání v mateřské škole rozhoduje ředitel MŠ. Případně stanoví zkušební pobyt dítěte, maximálně po dobu tří měsíců.

- 4) K předškolnímu vzdělávání jsou primárně přijímány děti, které mají rok před zahájením povinné školní docházky. Pokud nelze dítě přijmout z kapacitních důvodů do mateřské školy v místě bydliště dítěte, musí obec zajistit místo v jiné mateřské škole.
- 5) Během přijímání dětí do mateřských škol je nutné dodržování podmínek stanovených zvláštním právním předpisem.
- 6) Rozhodnutí přijetí dítěte učiní ředitel mateřské školy na základě vyjádření školského poradenského zařízení, případně registrujícího lékaře.
- 7) K předškolnímu vzdělávání lze dítě přijmout i během školního roku.
- 8) *„Vzdělává-li se dítě v mateřské škole pravidelně kratší dobu, než odpovídá provozu, v němž je vzděláváno, může se ve zbývající době vzdělávat další dítě, aniž by se započítávalo do počtu dětí v mateřské škole pro účely posouzení souladu s nejvyšším povoleným počtem dětí zapsaným v rejstříku škol a školských zařízení podle § 144 odst. 1 písm. e).“* (Školský zákon 2016, s. 25)

Paragraf 35 říká následující:

- 1) *„Ředitel mateřské školy může po předchozím upozornění písemně oznámeném zákonnému zástupci dítěte rozhodnout o ukončení předškolního vzdělávání.“*
- 2) *„Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem podrobnosti o podmínkách provozu mateřské školy, organizaci předškolního vzdělávání, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, jejich stravování a další speciální péči o děti.“*

Část šestnáctá je věnována činnosti České školní inspekce. Ta dohlíží na správné fungování škol, kontroluje práci ředitelů, učitelů a celkový chod školských zařízení. Definice činnosti České školní inspekce je v zákoně uvedena následovně: *„Česká školní inspekce ve školách a školských zařízeních zapsaných do školského rejstříku a na pracovištích osob, kde se uskutečňuje praktické vyučování nebo odborná praxe podle § 65 odst. 2 a § 96 odst. 2 a v místě, kde se uskutečňuje individuální vzdělávání žáka povolené podle § 41 odst. 3, v rámci inspekční činnosti“*

- a) *Získává a analyzuje informace o vzdělávání dětí, žáků a studentů, o činnosti škol a školských zařízení zapsaných do školského rejstříku, sleduje a hodnotí efektivnost vzdělávací soustavy,*

- b) Zjišťuje a hodnotí podmínky, průběh a výsledky vzdělávání, a to podle příslušných školních vzdělávacích programů a akreditovaných vzdělávacích programů a dále podmínky a průběh poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních,*
- c) Zjišťuje a hodnotí naplnění školního vzdělávacího programu a jeho soulad s právními předpisy a rámcovým vzdělávacím programem,*
- d) Vykonává kontrolu dodržování právních předpisů, které se vztahují k poskytování vzdělávání a školských služeb,*
- e) Vykonává veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu přidělovaných podle § 160 až 163.“*

Odstavec 9 paragrafu 174 Školského zákona říká, že hodnocení České školní inspekce se řídí stanovenými kritérii hodnocení, která mají podporovat rozvoj osobnosti dítěte a jeho schopnosti a dovednosti.

Česká školní inspekce v rámci své činnosti také vydává výroční zprávy, tematické zprávy, inspekční zprávy z provedených inspekčních kontrol a k těmto kontrolám se rovněž váže protokol.

V pravomocích České školní inspekce je podání návrhu na odvolání ředitele školy, pokud se zjistí špatná činnost školy v průběhu plánované inspekce nebo na základě obdrženého upozornění na nedostatky školy.

5.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Dalším, stěžejním dokumentem, je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále též jako RVP PV nebo zkráceně RVP). Tento dokument byl v letošním roce změněn a je od 1. 9. 2016 účinný. Povinností mateřských škol je podle nového Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání sestavit nové Školní vzdělávací programy, které s ním budou v souladu a to nejpozději do začátku příštího školního roku, tj. do 1. 9. 2017. (MŠMT, 2016)

Hlavními principy RVP je definovat podmínky pro předškolní vzdělávání pro každé dítě s ohledem na jeho individuální vývoj a možnosti, aplikovat k tomu rozličné metody vzdělávání s využitím vnitřních a vnějších evaluací mateřských škol. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2016, s. 5)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2016, s. 6) uvádí, že pro děti, které mají rok před nástupem do základní školy (tj. pětileté děti), je navštěvování mateřské školy povinné. Tuto skutečnost potvrzuje i Školský zákon. (2017, s. 26) Tyto děti mají u zápisu do MŠ přednost před mladšími dětmi.

V kapitole o specifických předškolního vzdělávání, metodách a formách práce Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2016, s. 7) uvádí: „*Předškolní vzdělávání se maximálně přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny a dbá na to, aby tato vývojová specifika byla při vzdělávání dětí v plné míře respektována.*

Předškolní vzdělávání nabízí vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté, v němž se dítě může cítit jistě, bezpečně, radostně a spokojeně, a které mu zajišťuje možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem.“ (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2016)

„Vzdělávání je důsledně vázáno k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí, včetně vzdělávacích potřeb speciálních. Každému dítěti je poskytnuta pomoc a podpora v míře, kterou individuálně potřebuje, a v kvalitě, která mu vyhovuje.“ (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2016)

„Takovéto pojetí vzdělávání umožňuje vzdělávat společně v jedné třídě děti bez ohledu na jejich rozdílné schopnosti a učební předpoklady. V předškolním vzdělávání tak mohou být vytvářeny třídy s věkově homogenním i heterogenním uspořádáním, kde mohou děti vykazovat rozdílné vzdělávací možnosti a potřeby, včetně speciálních.“ (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2016)

Tento model uskupení tříd se uplatňuje v posledních téměř třiceti letech. Do roku 1989 byl typický model tříd pro děti stejného věku. Po roce 1989 mateřské školy začaly upřednostňovat třídy věkově smíšené. Přesto se v některých mateřských školách dřívější model stále dodržuje, hlavně s ohledem na předškoláky. Ti jsou soustředěni v samostatné třídě.

Dále RVP obsahuje vzdělávací oblasti, které by měly být v předškolním vzdělávání zahrnuty. Patří sem: dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2016) Všechny tyto oblasti vedou k přípravě na čtenářskou gramotnost a usnadnění při začátcích práce s textem.

Jelikož v posledních letech přibývá různých forem poruch učení, RVP věnuje kapitole Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Zahrnuta je také kapitola týkající se vzdělávání nadaných dětí. Obě tyto skupiny potřebují zvláštní přístup a péči. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami mají k dispozici asistenta pedagoga. V případě dětí nadaných je potřeba nadále jejich talent podporovat a rozvíjet. Při identifikaci nadání u dítěte je důležité, aby se správně rozlišilo nadání jako takové od prudkého vývoje v některé oblasti. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2016, s. 37)

V kapitole o autoevaluaci mateřské školy jsou obsažena pravidla hodnocení. Ta si v rámci školního vzdělávacího programu vytváří každá mateřská škola samostatně. Ve stanovených kritériích evaluace by mělo být obsaženo:

- *„Předmět evaluace (na které konkrétní jevy se mateřská škola zaměří);*
- *Metody a techniky evaluace (formy, způsob vyhodnocování);*
- *Časový plán (konkrétní termíny či frekvence hodnocení);*
- *Odpovědnost učitelů a dalších pracovníků (kdo bude za co zodpovědný).“*

Další kapitola je věnována zásadám pro zpracování školního vzdělávacího programu (dále též pod zkratkou ŠVP). Školní vzdělávací program by měl obsah následující oblasti:

- *„Identifikační údaje o mateřské škole*
- *Obecná charakteristika školy*
- *Podmínky vzdělávání*
- *Organizace vzdělávání*
- *Charakteristika vzdělávacího programu*
- *Vzdělávací obsah*
- *Evaluační systém a pedagogická diagnostika“*

Poslední dvě kapitoly jsou věnované souladu rámcového a školního vzdělávacího programu a povinnostem učitele mateřské školy. Při tvorbě školního vzdělávacího programu by se mělo vycházet z rámcového vzdělávacího programu, usnadňuje a podporuje práci pedagogů. Jejich povinností je poté odpovědnost za školní vzdělávací program, který sestavuje na základě RVP PV. Dále provádí evaluaci dětí a informuje rodiče o pokrocích nebo o tom,

co je třeba s dítětem více procvičovat. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2016, s. 42-43)

5.3 Desatero pro rodiče dětí předškolního věku

Dalším z dokumentů, které vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, je Desatero pro rodiče dětí předškolního věku. Tento dokument Ministerstvo doporučuje ředitelům mateřských škol vyvěsit na viditelném místě (např. nástěnky, web školy atd). Desatero shrnuje oblasti, které by dítě mělo zvládat před vstupem do základní školy.

Desatero obsahuje tyto body:

1. *„Dítě by mělo být dostatečně fyzicky a pohybově vyspělé, vědomě ovládat své tělo, být samostatné v sebeobsluze.*
2. *Dítě by mělo být relativně citově samostatné a schopné kontrolovat a řídit své chování*
3. *Dítě by mělo zvládat přiměřené jazykové, řečové a komunikativní dovednosti*
4. *Dítě by mělo zvládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku, pravolevou koordinaci*
5. *Dítě by mělo být schopné rozlišovat zrakové a sluchové vjemy*
6. *Dítě by mělo zvládat jednoduché logické a myšlenkové operace a orientovat se v elementárních matematických pojmech*
7. *Dítě by mělo mít dostatečně rozvinutou záměrnou pozornost a schopnost záměrně si zapamatovat a vědomě se učit*
8. *Dítě by mělo být přiměřeně sociálně samostatné a zároveň sociálně vnímavé, schopné soužití s vrstevníky ve skupině*
9. *Dítě by mělo vnímat kulturní podněty a projevovat tvořivost*
10. *Dítě by se mělo orientovat ve svém prostředí, v okolním světě i v praktickém životě“*
(MŠMT, 2012)

Mateřské školy podle tohoto Desatera, společně s Rámcovým vzdělávacím programem, vycházejí při vytváření školních vzdělávacích programů.

Legislativa předškolního vzdělávání určuje rámec pro fungování mateřských škol jakožto institucí. V rámci celkového rozvoje dětí jsou stanoveny oblasti, které by děti měly mít vyvinuty natolik, aby zvládly nástup na základní školu. Všechny oblasti se vztahují k předčtenářským dovednostem, které si děti v průběhu několika let osvojují.

6 Předčtenářské dovednosti

Než se děti naučí číst, je třeba u nich rozvíjet jednotlivé oblasti, které vedou k úspěšnému zvládnutí počátkům čtení. U dětí v mateřské škole je třeba rozvíjet smyslové vnímání (zejména pak zrak a sluch), orientaci v prostoru a vnímání času, představivost a fantazii, paměť, myšlení, řeč a komunikační schopnosti, motoriku a grafomotoriku. (Tomášková 2015)

Při posuzování školní zralosti se berou v potaz tyto oblasti:

1. *„Tělesný vývoj a zdravotní stav dítěte- posouzení této oblasti hlavně náleží dětskému lékaři.*
2. *Poznávací a kognitivní zralost- pro zvládnutí čtení je nutné mít rozvinuté rozumové schopnosti: myšlení, paměť, představivost, řeč, orientaci v prostoru a čase, smyslové vnímání.*
3. *Pracovní předpoklady a návyky- aby mohlo dítě vnímat nové znalosti a mělo zájem se naučit číst, potřebuje mít chuť, zájem se učit a číst a mít vnitřní zájem učit se, soustředit se plně na zadaný úkol, dokončit ho a překonat různé překážky.*
4. *Emoční, motivační a sociální zralost- na vyzrálost osobnosti jsou kladeny velké požadavky. Dítě by mělo zvládat své emoce přiměřeně svému věku, s ostatními spolupracovat a mít pochopení pro jejich potřeby.“*

Děti předškolního věku by měly zvládnout tyto činnosti vztahující se k budoucímu rozvoji čtenářské gramotnosti:

- *„Rozložit slova na slabiky a určit počet slabik. Dítě by mělo dokázat rozložit slova na slabiky vytleskáváním a také určit počet slabik ve slovech, porovnávat počet slabik mezi slovy; vhodná jsou rozpočítadla, jak se jmenuješ, vytleskávání známých pojmů.*
- *Rytmizace textu s grafických vyjádřením.*
- *Sluchem rozlišit dané slovo v textu.*
- *Pracovat s pracovním listem.*
- *Poznat ve slově nesprávnou hlásku.*
- *Rozlišit hlásku ve slově.*
- *Sluchová analýza a syntéza.*
- *Sluchová analýza první a poslední hlásky ve slově.*
- *Rozlišení jednotlivých zvuků v okolí a reagování na lidskou řeč.*
- *Zraková analýza a syntéza.*

- *Práce podle pokynů nebo podle návodu.*
- *Vytváření jednoduchých rýmů.*
- *Rozlišení některých symbolů, např. dopravních značek, rozlišování shluků písmen, shluků čísel.*
- *Poznávání některých písmen a napodobení jejich tvaru.*
- *Kresba lidské postavy. “*

(Tomášková 2015, s. 113-114)

6.1 Smyslové vnímání

Smysly provází člověka již od narození. Díky sluchu a čichu miminko pozná svoji matku, pomocí zraku postupně rozeznává svět kolem sebe a začíná se orientovat. Hmat pomáhá dítěti si osahat všechny hračky, díky chuti zjišťuje, co mu chutná nebo ne.

6.1.1 Sluchové vnímání

Prvním ze smyslů, který člověk začne používat, je sluch. I při rozvoji předčtenářských dovedností hraje sluch důležitou roli. Ještě než se děti naučí číst, vnímají mnoho věcí sluchem. Např. vyprávění pohádek je jedna z forem, kdy si děti rozvíjí představivost, paměť a posloupnost jednoduchého příběhu. Trávníček (2007) rozděluje vyprávění do třech stadií. První z nich je vyprávění jako účast. Děti si prostřednictvím několikrát opakovaného vyprávění již známého příběhu mohou znovu prožít napínavé momenty. Zároveň mají příběh zprostředkovaný někým blízkým (nejčastěji rodiče), tudíž se prohlubují vzájemné vztahy a dítě má jistotu důvěryhodného média. Navíc si děti užívají rituál, kdy mohou být se svými rodiči. Trávníček (2007) dále uvádí, že pohádka kombinuje pro děti dva důležité prvky: napínavý děj a očekávatelné vyústění. „*Úhrnný poznatek, k němuž jsme zatím dospěli, je ten, že vyprávění příběhu už představuje v mentálním světě tříletého dítěte víceméně svébytnou množinu, namnoze nezávislou na širší množině povídání.*

Dalším zjištěním budiž, že vyprávění příběhu ještě není vedeno „poznávacím hladem“, tedy nejde o to, něco zajímavého se dozvědět, a to napínavým způsobem. Je vedeno, aby se tak událo co nejvíce účastně.“ (Trávníček 2007, s. 14-15)

Druhé stadium pak představuje vyprávění jako uspokojování zvědavosti. Děti se v této fázi dokáží odpoutat od vyprávění. Děti jsou si vědomy, že příběh lze říkat krátce nebo dlouze, může se připsat hlavní postavě jiná vlastnost nebo konec příběhu může být také pozměněn. Pokud se dětem v této fázi vývoje při vyprávění známé pohádky změní některé informace,

mohou se dozvědět nové informace, aniž by jim to zásadně vadilo. Nebo naopak budou protestovat a dožadovat se původního příběhu. Zároveň se děti chtějí na vyprávění podílet. Některé části je tedy možné nechat vyprávět jim. „*Úhrnem lze říci, že dítě si v této fázi svého vývoje proměňuje vyprávění z rozkoše komunikační (či šíře socializační) na rozkoš poznávací.*“ (Trávníček 2007, s. 41)

Děti rovněž zvládají rozpoznat skutečnost od fikce- např. ví, že draci jsou pouze v pohádkách. „*Z dílčích pozorování, která Applebee³ uskutečnil, vyplývá, že ve vědomí dětí je fikce spojována s tím, co se už kdysi dávno odehrálo, a co se tedy netýká současnosti dětí. Tento rys je daleko výraznější než ten, podle něhož by dítě bylo schopno rozeznat, že jde o fiktivní konstrukt.*“ (Trávníček 2007, s. 45)

Třetím stadiem je vyprávění jako časový rámec. Děti v jisté době pochopí, že vyprávění má nějaký začátek, po kterém je nutno dojít k závěru, abychom dostali jednoduší rámec. „*Naše pozorování však ukazují, že za ztotožněním se s hrdiny se nachází ještě jedno ztotožnění hlubší: se samotným vyprávěním, časem proměněným v příběh, který má svůj začátek a konec, přičemž začátek a konec nejsou jen jeho dvěma krajními časovými body, ale především funkcemi jeho docelenosti.*“ (Trávníček 2007, s. 52)

V mateřské škole se děti taktéž učí především nasloucháním pedagogovi. Ať už v mateřské škole nebo doma s rodiči, děti by měly mít dobrý vzor. Základem je dobrá artikulace a spisovná mluva. Jelikož je dětský sluch citlivý, neměly by děti pobývat v příliš hlučném prostředí. V opačném případě hrozí poškození či trvalá ztráta sluchu. V budoucnu to může vést k problémům s psaním či zapamatování básní a říkanek.

Sluchem též reagují na různé pokyny, které dostávají doma či ve škole. Pokud děti pokyny zahltí, není schopno si je zapamatovat, a tudíž nemůže všechny požadavky splnit. Může se stát, že nebudou vědět, který pokyn mají vykonat dříve, nebo že daným pokynům nebudou rozumět vůbec.

Při rozvoji sluchového vnímání se děti v mateřské škole učí pomocí říkanek, básniček, písniček, vytukávání či vytleskávání rytmu, rozpoznávání předmětů podle sluchu nebo určení stejných nebo rozdílných melodií. (Tomášková 2015, s. 56-64)

³ Arthur N. Applebee - profesor působící na Univerzitě v Albaně (New York, USA), kde vede výzkum gramotnosti ve Spojených Státech. (School of Education, 2017)

6.1.2 Zrakové vnímání

Stejně jako sluch je důležitý i zrak, a ještě mnohem více. Zrak nám umožňuje orientovat se v prostoru, vnímat své okolí, rozlišovat velikost předmětů, barvy nebo si zapamatovat čtený text. U dětí je potřeba zrakové vnímání rozvíjet v maximální možné míře. Kromě lepšího poznávání okolního světa při běžných denních činnostech také procvičují souhru oka a ruky. Tím si upevňují dovednost, která jim usnadní čtení a psaní při nástupu na základní školu.

Jak lze u dětí v mateřské škole rozvíjet a upevňovat zrakové vnímání? Prakticky jakákoliv činnost je pro děti přínosem. Např. různé deskové hry, puzzle, pexeso a další dětské hry (na doktora, na obchod atp.).

Pokud mají děti oslabené zrakové vnímání, může to vést k následujícím problémům v pozdějším věku. Patří sem např. rozlišování písmen (b-d, m-n) a s nimi související záměna, pomalé čtení s obtížemi a problémy s porozuměním textu.

Pedagogové mohou trénovat zrakové vnímání u dětí různými činnostmi- rozlišování tvarů a barev, hledání shod a rozdílů, čtení obrázků, zapamatování určitých předmětů, karetní hry a další didaktické hry různé náročnosti.

Kromě zraku si při všech činnostech děti taktéž procvičují grafomotoriku, hrubou a jemnou motoriku, souhru oka a ruky a koordinaci pohybů. (Tomášková 2016, s. 44-55)

6.1.3 Orientace v prostoru a vnímání času

Správná orientace v prostoru a dobré vnímání času usnadňují lidem život. Pro děti jsou obě tyto schopnosti důležité, a čím dříve se jim naučí, tím lépe.

Děti před vstupem do školy by měly zvládnout orientaci v okolí svého bydliště a v prostředí MŠ (kde je třída, šatna, umývárna, ředitelna). Neměly by mít problém s určením, zda je předmět vpravo, vlevo, nahoře, dole, vpředu, vzadu atd. Tento základ je pro výuku čtení nezbytný. Děti se pak lépe orientují v textu, ví, že se čte shora dolů a zleva doprava. Problém s prostorovou orientací se u dětí projevuje následujícími způsoby: snadno zabloudí, neobratnost při pohybových aktivitách, špatné rozvržení kresby na papíře. Pomoci rozvíjet prostorovou orientaci lze skládáním různých stavebnic, práce s geometrickými tvary, hra na hledače pokladů a další. (Tomášková 2015, s. 69-73).

U správného vnímání času je důležité, aby si děti zvykly na pevný režim. Doma by měly být zvyklé na určitý harmonogram, stejně tak v mateřské škole a ten řádně dodržovat. Činnosti je dobré pravidelně střídat, nikoliv zmateně měnit. Je to důležité především při plánování jednotlivých činností. *„Problémy také nastávají ve stanovování krátkodobých*

i dlouhodobých cílů. Je potřeba vést děti, aby si kladly cíle krátkodobé, které mohou rychleji splnit. Dlouhodobé cíle by si měly rozčlenit na kratší úseky, které rychleji splní. Tím dítě získává sebedůvěru a pocit, že vytyčené cíle dokáže splnit. Také je potřeba si uvědomit, že čas je zcela relativní, sice ubíhá všem stejně, ale přesto subjektivně každému jinak.“ (Tomášková 2015, s. 69)

Děti si při jednotlivých činnostech osvojují postup a posloupnost úkonů a tím si rovněž lépe uvědomují čas. Potíže se správným vnímáním času se mohou projevovat následujícími způsoby: problémy s učením dnů v týdnu, měsíců v roce, ročních období, záměny pořadí číslic a písmen, obtíže v rozvržení jednotlivých úkonů.

Činnosti, které uplatňují pedagogové v mateřských školách pro lepší uvědomění času, jsou např. povídání o ročních obdobích (jak jdou za sebou), opakování dnů v týdnu, na začátku dne seznámení dětí s programem dne, obrázkové příběhy, pohádky s časovou posloupností a další. (Tomášková 2015, s. 69-76)

6.1.4 Rozvoj představivosti a fantazie

Na děti v předškolním věku doléhá obrovské množství podnětů, které musí zpracovat. Zároveň se rozvíjí jejich představivost a fantazie, které jsou pro další vývoj rovněž důležité. Např. při osobním prožitku si dítě zapamatuje, jaké emoce cítilo, jakou měl určitý předmět barvu, velikost, zda dítěti v určitý okamžik byla zima nebo teplo. Z těchto minulých zážitků si děti lépe vybaví jednotlivé části, které se týkají aktuálního okamžiku. Děti si představí, co tehdy prožívaly a pomůže jim to vyrovnat se s momentální situací.

Je ale nutné si uvědomit, že děti často zaměňují svoji fantazii se skutečností. Dospělými mohou být podezřívány z vymyšlení si. Skutečnost mnohdy bývá taková, že děti si potřebují udělat jasno v tom, čemu nerozumí, v čem se neorientují a co je pro ně nepochopitelné.

„Z hlediska čtenářské gramotnosti je rozvoj představivosti a fantazie velmi důležitá. Dítě by si mělo dokázat vybavit a představit, o čem čte nebo co je mu čteno, mělo by být schopné si představit, jak vypadá hlavní hrdina, v jakém prostředí žije, jaký je zámek, kde bydlí princezna, i jak vypadá domek myslivce, jak asi bublá potůček v lese, jak voní louka po dešti, jak lehce se vznáší lesní víla na palouku, jak vypadá hluboký les či jak chutná perníková chaloupka. K tomu, aby si mohlo tyto představy vytvářet, potřebuje dítě dostatečné množství různých zajímavých podnětů, potřebuje je pojmenovat a poznat předměty ve svém okolí. Aby představa byla co nejdokonalejší, je důležité, aby dítě vyrůstalo v podnětném prostředí, mohlo vnímat více smysly a nejen vidělo, ale i slyšelo, jaké zvuky daný předmět vydává, jak s ním

můžeme manipulovat, jak voní, jak ho cítí a jak chutná. K tomu, aby si dítě dokázalo vybavit obraz, který nevidí ve své mysli, je důležitý rozvoj paměti.“ (Tomášková 2015, s. 80)

Rozvíjet fantazii a představivost lze různými hrami, poslechem hudby, vymyšlením pohádek, dokreslováním obrázků nebo hádankami.

6.1.5 Rozvoj paměti

Paměť je pro člověka nezastupitelná. Vše, co prožíváme, se nám vrývá do paměti, uchováváme si ať už pozitivní nebo negativní emoce a zkušenosti. *„Mezi základní vlastnosti paměti patří rychlost zapamatování, délka podržení v paměti, rozsah paměti a její přesnost.*“ (Tomášková 2015, s. 87) Důležité je paměť trénovat už od útlého dětství. Čtení je v podstatě založeno na paměti a vybavování si jednotlivých písmen. A při procesu čtení opět přichází na řadu paměť, kdy jsme si schopni to, o čem jsme četli, vybavit.

Tomášková (2015) uvádí, že paměť má tři fáze: zapamatování, podržení a vybavení. U fáze zapamatování hraje důležitou roli, jak intenzivně vnímáme a jakými smysly. Čím je prožitek silnější, tím více si danou situaci, člověka nebo předmět pamatujeme. To, co si zapamatujeme, jsme schopni nějakou dobu podržet v paměti. Čím častěji určitou činnost vykonáváme, tím déle si ji pamatujeme. Pokud paměťová stopa není dostatečně silná, postupně danou věc či situaci zapomeneme. Některé faktory mohou paměť narušit a negativně ovlivnit proces zapamatování i v budoucnu. Fáze vybavení je založena právě na dříve prožitém. Buď si vybavujeme mimovolně, nebo záměrně. Lépe si vybavíme to, co máme v paměti pevně ukotveno, novější a zajímavější zkušenosti.

Pedagogové v mateřské škole mohou u dětí rozvíjet paměť za pomoci různých her, vyprávěním o běžném životě (jaký měly děti víkend, co viděly na procházce, co se jim nejvíce líbilo na divadelním představení atd.), básničkami nebo písničkami.

6.1.6 Rozvoj myšlení

„Myšlení člověku umožňuje předvídat a plánovat jeho činnost, tvořivě měnit skutečnost, pomáhá nám orientovat se v různých situacích, ulehčuje řešení problémových situací, zkvalitňuje život a pomáhá chápat různé přírodní zákonitosti.“ (Tomášková 2015, s. 93) Rozvoj myšlení probíhá už v prenatálním období a dítě poznává svět kolem sebe a učí se novým věcem prakticky od narození.

Děti prochází třemi úrovněmi myšlení:

- názorně-činnostní,
- názorně-obrazné,
- slovně-logické.

U názorně-činnostního myšlení si děti potřebují věci osahat, přemísťovat předměty. Při názorně-obrazném myšlení už děti nepotřebují s věcmi manipulovat, postačuje jim obrázek. Slovně-logické myšlení provází představy jednotlivých předmětů, které popisujeme, aniž by je děti potřebovaly vidět na obrázku. V této fázi jsou si děti schopny předmět vybavit z předešlé zkušenosti.

V mateřské škole pedagogové mohou rozvíjet myšlení následujícími aktivitami: komentováním každodenních aktivit, hrami (puzzle, třídění předmětů podle různých kritérií), řazením obrázků chronologicky za sebou nebo experimentováním. Všechny činnosti by měly být prováděny s ohledem na individuální rozvoj každého dítěte, s adekvátním stupněm obtížnosti- u jednoduchých úkolů se dítě začne brzy nudit, u složitých ho můžeme od dalších činností odradit. (Tomášková 2015, s. 96-98)

6.1.7 Rozvoj řeči a komunikačních schopností

Děti vnímají řeč prakticky od narození. I když samy ještě neumí mluvit, vnímají řeč a postupně přes vydávání různých hlásek a slabik začnou říkat slova a tvořit jednoduché věty. Děti by před vstupem na základní školu měly mluvit bez řečových vad a neměly by mít problémy v komunikaci s ostatními. „*V rámci rozvoje čtenářské gramotnosti je důležité, aby dítě čtenému rozumělo, vědělo, co čte, čtené si dokázalo zpracovat, zvládlo o čteném komunikovat a vytvářet si své závěry. Dítě by se mělo ve škole bez problému domluvit se spolužáky i s učiteli, říci si o své potřeby, dokázat si obhájit svůj názor. Řečový projev na konci předškolního období by měl být po stránce výslovnosti a gramatických jevů zcela správný. Vady výslovnosti mají vliv na počáteční výuku čtení i psaní; dítě píše a čte tak, jak slyší a vyslovuje.*“ (Tomášková 2015, s. 99)

Aby děti měly dostatečnou slovní zásobu a dokázaly se správně vyjadřovat, je třeba s nimi komunikovat co nejvíce. Televize, počítač ani jiná elektronická zařízení jim v rozvoji nepomůžou. Děti si osvojují pasivní slovní zásobu, ale nejsou nuceny odpovídat, chybí jim aktivní slovní zásoba, nemají potřebu komunikovat.

V posledních několika letech se pedagogové v mateřských, a posléze základních školách, setkávají čím dál častěji s různými řečovými vadami. Tomášková (2015) uvádí následující poruchy v komunikačních dovednostech:

1. **Dyslalie:** neboli porucha výslovnosti. Děti špatně vyslovují sykavky a hlásky L, R a Ř.
2. **Opožděný vývoj řeči:** dítě začne mluvit později a má s výslovností a komunikací vůbec potíže.
3. **Dysfázie:** známá jako vývojová porucha řeči. Může souviset s celkovou nezralostí dítěte nebo s poškozením centrální nervové soustavy. Projevuje se malou slovní zásobou, vynecháváním slabik nebo částí slov.
4. **Koktavost:** děti nemluví plynule, zadržávají. Může to být způsobeno rychlejším tempem řeči nebo jeho rychlým rozvojem.
5. **Mutismus:** děti odmítají mluvit v novém neznámém prostředí. Většinou stačí dát dětem čas, aby si na nové prostředí zvykly a přizpůsobily se mu.
6. **Huhňavost:** děti při ní mluví jako při rýmě. Obvykle se řeší odstraněním nosní mandle a pravidelným pobytem na čerstvém vzduchu.
7. **Dysfonie:** děti při této poruše přepínají své hlasivky, kdy se snaží překřičet ostatní. Doporučuje se nechávat děti v klidném prostředí s minimem hluku, aby neměly potřebu mluvit hlasitě.

Pokud děti trpí některou z výše uvedených poruch, je třeba, aby rodiče spolupracovali s mateřskou školou na zlepšení. Obvykle je nutná i návštěva specialisty – logopeda nebo foniatra, kteří provedou odborné vyšetření a zahájí léčbu.

6.1.8 Rozvoj motoriky a grafomotoriky

Pokud hovoříme o motorice, máme na mysli pohyb jako takový. Pohyb je pro děti nesmírně důležitý, díky němu si rozvíjejí obratnost a koordinaci pohybů. V této souvislosti se jedná o hrubou motoriku. V mateřských školách mají děti dostatek prostoru pro pohyb- cvičí ve třídách s pedagogy, ve větších MŠ mají k dispozici tělocvičnu, a také venkovní areál disponuje různými prolézačkami, skluzavkami, houpačkami a dalším vybavením. V oblasti jemné motoriky se děti rozvíjejí pomocí běžných, každodenních činností jako je zavazování bot, oblékání, sebeobsluha při stolování.

Další oblastí je grafomotorika. Sem řadíme činnosti, kde si děti cvičí úchop tužky, koordinaci ruky a oka a další. Jsou to kreslení, malování, pracovní listy a další rukodělné činnosti. Zejména kreslení a pracovní listy pomáhají dětem pro vstup do 1. třídy základní školy. U kreslení a vyplňování pracovních listů se jim uvolní ruka, resp. zápěstí, což jim usnadní naučit se psát.

Pedagogové v mateřských školách rozvíjí hrubou a jemnou motoriku u dětí např. těmito činnostmi: sport a přirozený pohyb, hry (např. se stavebnicemi), kreslení, práce s keramickou hlinou, stříhání, lepení a další rukodělné práce. (Tomášková 2015, s. 107-108)

V roce 2001 vyšla kniha německých autorek, které se zabývají rozvojem grafomotoriky pro předškolní děti. Samy autorky vycházely ze svých několikaletých zkušeností. Antje – Catrin Looseová pracuje jako terapeutka grafomotoriky, psychomotoriky a senzorické integrační terapie. Nicole Piekertová pracuje jako speciální pedagožka v integrované mateřské škole. Text knihy je doplněn ilustracemi Gudrun Dienerové, která vystudovala psychologii a filozofii. (Looseová 2001, s. 11)

Na základě vlastních zkušeností sestavily autorky metodickou příručku. Ta obsahuje popis a metodický postup jednotlivých cvičení, která pomohou dětem rozvíjet jejich motorické, potažmo grafomotorické dovednosti – od počátečního úchopu předmětů, přes stavění věže z kostek, až po správný úchop tužky či příboru. V knize je také kapitola zabývající se ověřováním dominantní ruky, jaká cvičení nebo běžné denní situace mohou pomoci při jejím určení. Následují pokyny pro leváky, jelikož práce s nimi je odlišná od praváků.

Problematické praváctví a leváctví je věnována řada publikací a pedagogové v rámci dalšího vzdělávání mohou absolvovat semináře týkající se laterality (nadřazenost jedné strany těla nad druhou). Pokud u dítěte nedojde k jednoznačné lateralitě ruky do šesti let, doporučuje se vyšetření v pedagogicko – psychologické poradně.

Dříve se leváci systematicky přeučovali na praváky, čímž byla potlačena jejich přirozenost. Od konce 60. let 20. století se dětem ponechala možnost volby dominantní ruky. S rozšířením nabídky na trhu mají leváci k dispozici různé pomůcky nejen ve škole, ale i v běžném životě: nůžky, ořezávátko, škrabky na brambory, hokejky, klávesnici s numerickou částí nalevo a další. Problematické leváctví je v České republice také věnováno několik webů⁴.

⁴ např. <http://www.levactvi.cz/>, <http://prolevaky.cz/>

V posledním roce před nástupem do první třídy základní školy by děti měly mít osvojeny všechny výše popsané dovednosti. Ty jim pomohou s počátky čtení a usnadní jim i samotný proces učení.

7 Předpoklady pro čtení a metody výuky čtení

Předpoklady dětí pro čtení se v době docházky do mateřské školy a nástupu na základní školu odlišují – z mnoha důvodů, které byly zmíněny v předchozích kapitolách. Při výuce čtení je nutné zohledňovat individuální potřeby a schopnosti dětí. Jedná se o velmi náročný úkol, ale jeho úspěšné zvládnutí je důležitým základem pro další vzdělávací cestu.

Kromě dětí, které mají předčtenářské dovednosti hůře zvládnuté (z důvodů zdravotních či sociálních), je nutné brát v úvahu i děti, které při nástupu do 1. třídy základní školy již čtení zvládají. Těmto dětem je dobré dávat individuální úkoly, kterými se mohou dále rozvíjet. Pokud by děti měly znovu začít slabikovat, zcela zbytečně by se vracely na začátek něčeho, co již znají a tak by se nepodporoval jejich rozvoj a pozitivní vztah ke čtení. Navíc se tyto děti mohou začít nudit a v průběhu vyučování vyrušovat. Je proto lepší jim dát úkoly navíc, ale přiměřeného množství a náročnosti (při větší míře hrozí zahlcení a případný neúspěch může děti odradit od další práce).

Při výuce čtení pedagogové ctí didaktické zásady: od známého k neznámému, od jednoduchého ke složitějšímu, posloupnosti a přiměřenosti. (Tomášková 2015, s. 29) V českých základních školách je využíváno několik metod výuky čtení. Následuje jejich stručná charakteristika.

7.1 Analyticko-syntetická metoda čtení

V českém školství se učí čtení podle dvou metod. První z nich je analyticko-syntetická. Tato metoda je rozšířenější a má v českém školství mnohaletou tradici. Principem analyticko-syntetické metody je rozklad slova na slabiky a hlásky (analýza), z kterých se potom složí slovo (syntéza). „*Nejdříve se děti seznamují se samohláskami, pak přidávají další hlásky a tvoří slabiky. Až zvládnou čtení slabik, slabikují jednotlivá slova a krátké věty. Po slabikovací fázi postupně přichází fáze plynulého čtení. Současně s ní se děti také učí psát jednotlivá psací písmena ve všech jejich podobách a psát jednotlivá slova a později věty z již známých písmen. Výcvik čtení je ukončen na konci druhého ročníku a žáci rozumějí tomu, co čtou, když překonají slabikování slov a začnou číst plynule. K negativům této metody patří, že je málo prostoru pro uvolňovací cviky a že porozumění čtenému textu nastupuje později.*“ (Tomášková 2015, s. 30)

7.2 Genetická metoda čtení

Druhá metoda čtení je genetická. Tato metoda má také svoji tradici, v českém školství však není natolik rozšířená. Metodu propagoval Josef Kožíšek. „*Genetická metoda je založena na historickém vývoji písma, vychází z toho, že člověk nejdříve zachycoval své myšlenky kresbou, později symboly a pak písmeny. Při této metodě se děti nejdříve naučí číst a psát velká tiskací písmena, z kterých skládají slova a pak celé věty. Při nácvičce čtení velkých tiskacích písmen se žáci učí tato písmena psát, tedy se čtením nastupuje zároveň i psaní. Slova nejdříve hláskují a pak je čtou jako jedno slovo. Ke kladům patří rychlost nástupu čtení jednoduchých textů a hlavně rychlé porozumění čtenému textu.*“ Nevýhodou však je malý počet učebnic a slabikářů. (Tomášková 2015, s. 31)

7.3 Globální metoda čtení

Další metoda čtení je globální. Ta se používá u dětí s mentálním postižením, s poruchou autistického spektra a výraznými vadami řeči. (Tomášková 2015, s. 32) Při učení se využívají obrázky. Obrázek si dítě spojí s konkrétním slovem a fixací slova k obrázku, jež si dítě zapamatuje. Tuto metodu propagoval Václav Příhoda. (Tomášková 2015, s. 32)

Kromě mateřských a základních škol hrají v rozvoji předčtenářských a čtenářských dovedností důležitou úlohu i knihovny, které vzdělávání dětí doplňují. Vytváří pro ně různé programy a přizpůsobují svoje služby tak, aby uspokojily dětské potřeby.

8 Role knihoven v podpoře vzdělávání a čtenářství u dětí

8.1 Zkušenost v České republice

Kromě mateřských škol hrají důležitou roli bezesporu knihovny. Jejich úkolem je podporovat čtenářství a zprostředkovávat vzdělávací aktivity. V souvislosti s předškolním vzděláváním tuto úlohu zajišťují veřejné městské knihovny. Jednou z nich je i Knihovna Jiřího Mahena v Brně (dále též možno jako KJM), největší veřejná městská knihovna na Moravě a druhá největší v České republice. V roce 2009 vzniklo v KJM Centrum dětského čtenářství⁵. Jeho cílem a snahou je podporovat dětské čtenářství a organizovat vzdělávací akce. Vzhledem k velikosti knihovny Centrum dětského čtenářství koordinuje veškeré vzdělávací akce knihoven na celé Moravě a pomáhá jim s organizací a tvorbou koncepcí jejich vlastních projektů.

Centrum dětského čtenářství podporuje čtenářství u dětí ve všech směrech. V dopoledních hodinách nabízí především školám program pro třídy, který je rozdělen i podle ročníků. Centrum úzce spolupracuje se školami a pedagogy a vytváří širokou nabídku různých besed, setkání a dalších akcí. Během odpoledne je nabídka knihovny určena především rodičům či prarodičům s dětmi, dětem navštěvujícím knihovnu samostatně nebo s kamarády.

Do programu informačního vzdělávání patří např. akce s názvem Knihovnická abeceda s opičkou Rozárkou. Beseda je součástí projektu *Ruku v ruce*, který se snaží odbourávat informační bariéry u znevýhodněných dětí. Program akce Knihovnické abecedy s opičkou Rozárkou je určen především pro prvotní seznámení s chodem a pravidly knihovny. Nejmenší děti provází loutka opičky Rozárky. Cílem programu je rozvoj dítěte, jeho psychiky a komunikačních dovedností.

Projekt *Lekotéka* je určen dětem s různými druhy postižení. V KJM jsou pro děti k dispozici didaktické pomůcky a hračky, jež pomáhají s rozvojem a stimulují potřebné oblasti u dětí.

Klasickým projektem je známá každoroční *Noc s Andersenem*. V den výročí narození (2. dubna) známého dánského spisovatele Hanse Christiana Andersena připravuje KJM program pro děti i s přespáním v Knihovně do druhého dne.

Projekt *Poprvé do školy – poprvé do knihovny* je určen žákům prvních tříd na základních školách. Se vstupem na základní školu se naučí sami číst, proto jsou slavnostně pasováni na čtenáře Knihovny. V rámci tohoto projektu jsou pak celoročně pořádány další akce, které

⁵ <http://www.kjm.cz/centrum-detskeho-ctenarstvi>

mají pomoci dětem a jejich rodičům překonat začátky čtení, vybrat vhodné knížky a děti ve čtení dále podporovat.

Obr. č. 1

Pasování prvňáčků na čtenáře knihovny na jedné z poboček Knihovny Jiřího Mahena v Brně (foto archiv autorky)

Jednou z nabídky služeb jsou i Tematické kufříky. Obsahem kufříku je obvykle kniha, další materiály týkající se daného tématu – časopis, hra, pomůcky pro určenou činnost apod. V současné době má KJM v nabídce pro děti kufříky s tématy čas, čteme si, prázdniny u moře, pravěk, svět dětí a další.

Další z nabídky KJM jsou Deskové hry. Hry jsou rozděleny podle věku, první je možné zapůjčit od tří let. Druhé kritérium rozdělení her jsou kategorie: kostkové hry, karetní hry, logické hry, pohybové hry, společenské hry, postřehové hry, vzdělávací hry a strategické hry.

Pro nejmenší děti a jejich rodiče má Knihovna Jiřího Mahena v nabídce rovněž několik programů. Maminky s dětmi mohou přijít do knihovny a vybrat si z několika besed a akcí, které pomáhají rozvíjet dovednosti dětí a utvářet jim vztah ke knihám. (Rodina, 2016)

8.2 Zkušenost ze Spojených států amerických

Vzhledem k tomu, že autorka diplomové práce pobývala letech 2015 a 2016 (vždy v letních měsících) ve Spojených státech amerických, rozhodla se věnovat krátkou zmínku o zkušenosti z tamějších knihoven.

Pozornosti tematické předčtenářských dovedností se dostává samozřejmě i ve Spojených státech amerických. Různé organizace na svých webových stránkách⁶ přináší rady a tipy, jak rozvíjet a podporovat předčtenářské dovednosti u malých dětí. Rady jsou určeny jak pro rodiče, tak pro učitele či jiné osoby, které s dětmi pracují. Jedním z projektů je i The I can read System⁷. Systém byl vyvíjen několik let výchovným poradcem Antonym Earnshawem⁸.

Autorka využila svých dvou cest do Spojených států amerických. V létě 2015 navštívila dětské oddělení Jefferson County Public Library⁹ ve městě Littleton (stát Colorado). V létě 2016 pak Smyth - Bland Regional Library¹⁰ ve městě Marion (stát Virginia).

Veřejné knihovny ve Spojených státech amerických nabízí nespočet programů pro děti předškolního věku. Již od útlého dětství mohou děti za doprovodu dospělého (rodiče, prarodiče, chůvy) navštěvovat různé besedy. Nejmenší děti mají připravený program v délce maximálně 45 minut a je uzpůsoben podle věku. Děti zpravidla bývají rozděleny dle věku na:

- Míminka (babies) - děti od narození, resp. zpravidla šesti měsíců, do dvou let
- Batolata (toddlers) - děti od dvou do čtyř let
- Předškoláci (preschoolers) – děti od čtyř do šesti let

Do programu jsou zařazovány různé říkanky s rytmickým doprovodem, písničky, čtení pohádek, hra s plyšáky apod. s ohledem na věk dětí.

Coloradská knihovna v Littletonu nabízí na svých webových stránkách několik možností, jak strávit v knihovně i mimo ni volný čas. Dětem jsou nabízeny různé hry

⁶ Např. <https://www.weareteachers.com/6-easy-ways-to-assess-pre-reading-skills-in-the-early-childhood-classroom/>

⁷ <http://www.icanreadsystem.com/>

⁸ <http://www.icanreadsystem.com/about-the-system/>

⁹ <https://jeffcolibrary.org/>

¹⁰ <http://www.sbrl.org/>

nebo pomůcky k domácím úkolům¹¹. Rodičům a učitelům je věnována sekce, kde si mohou vyhledat a využít různé informace např. k výchově či učení doma¹².

Obr. č. 2

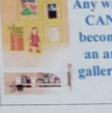
Ukázka programu pro miminka v jedné z veřejných knihoven ve státě Colorado v USA na srpen 2015

Nejmenším dětem jsou předčítány krátké pohádky, učí se písničky a říkanky doprovázené pohybem. K dispozici jsou hračky a základní výtvarné potřeby pro kreslení obrázků. Program bývá v dopoledních i odpoledních hodinách.

V programu pro nejmenší (*Babies*) je kladen důraz na interakci s miminky, říkadla a písničky. Rodiče také dostávají doporučení na vhodné knihy, příp. hračky, které rozvíjí základní smyslové vnímání. Z programu (viz obr. č. 2) je zřejmé, že knihovna myslí i na rodiny, kde se objevuje více než jeden jazyk a radí rodičům, jak s touto situací pracovat a využít ji ku prospěchu rozvoje dítěte.

¹¹ <https://jeffcolibrary.org/kids/homework-help>

¹² <https://jeffcolibrary.org/kids/parents-teachers>

August 2015 ~ Toddlers						
Sun	Mon	Tue	Wed	Thu	Fri	Sat
 JEFFERSON COUNTY PUBLIC LIBRARY						 38th Anniversary August 1, 1976
T is for tickle and toes and Toddler! L is for laughing and loving and learning! Spend a quiet afternoon reading	BIG A little a What begins with A? 	Play the SOCK MATCHING game...make everyday chores fun! 	KEEP COOL with Homemade Popsicles 	Use your fingers to count the things you are grateful for. Take turns with your toddler! WALK, DON'T RUN! Help your toddler understand this sign at the pool.	Check Out Toddler Events @ Your Local Museum or Nature Center 	Drive-In movie night, make your own cars.
Let your toddler know your love is always with them! 	back to school 	Now that the big kids are back in school...attend a Toddler storytime @ your library. 	Dinnertime FUN! <i>Read, gather, measure, mix, cook, eat, enjoy!</i> 	Hablo Espanol? Toddlers can learn more than one language at this stage. If you know another language, use it and help them learn. Crayons + Big Chief Tablet = Big Fun 	Eye Spy With My Little Eye Something using my Paper Towel Spy Glass! 	Have a picnic and count the watermelon seeds.
PLAY! TALK!	SING! DANCE! 	Turn Bathtime Into Playtime Offer your toddler a variety of toys for their tub...they'll never want to come out! 	Jammies Teeth Brushed Drink of Water READ Repeat	Use a book to inspire your toddler's art 	Any wall CAN become an art gallery!! 	The cow jumped over the Super Moon

Obr. č. 3

Ukázka programu pro batolata v jedné z veřejných knihoven ve státě Colorado v USA na srpen 2015

Program pořadů pro batolata (*Toddlers*) naznačuje posun v zaměření na rozvoj dovedností dítěte ve vnímání svého širšího okolí, rozvoj aktivní slovní zásoby, vnímání a znalost barev a tvarů, ale i na schopnost soustředění (odpolední klidné čtení/předčítání). To vše jsou dovednosti, které tvoří základ pro budoucí úspěšný rozvoj čtenářských dovedností a čtenářské gramotnosti. Děti programy navštěvují s někým z dospělých, ale v rámci nich pak stále více spolupracují se svými vrstevníky (vaření, hraní her, sledování filmů). I v této věkové kategorii platí, že se knihovna věnuje i doporučením pro dospělé: na vhodné knihy, zajímavé aktivity, upozornění na činnost a program dalších paměťových a kulturních institucí ve městě aj.

Obr. č. 5

Dětské oddělení v knihovně ve městě Marion, stát Virginia, USA (foto archiv autorky)

Knihovna ve městě Marion (stát Virginia), nabízí prakticky stejný nebo obdobný program pro různé věkové skupiny. Rodiče si mohou vybrat z nabídky na internetových stránkách¹³, na který program s dětmi půjdou.

Při srovnání obou knihoven vychází lépe Coloradská knihovna. Na organizovaný program pro děti je určena místnost, která je minimálně zařízená a děti se tak soustředí především na program samotný. Vybavenost zbylých prostor je větší, což je ale dáno i velikostí města Littleton oproti Marionu. I zpracování webových stránek je sofistikovanější, lze na nich najít více informací. Naopak útulněji působí knihovna ve městě Marion (viz obr. č. 5). Je menší a nabízí komornější atmosféru.

Doposud se diplomová práce zabývala legislativou, obecnými pojmy a jejich charakteristikami. Jaká je praxe v mateřských školách a jak se děti připravují na vstup do první třídy základní školy, se zaměřuje praktická část diplomové práce.

¹³ <http://www.sbrl.org/childrens-programs>

Praktická část

9 Metodologie výzkumu

Výzkumná část diplomové práce je zaměřena na legislativu předškolního vzdělávání a poté na pohled ředitele/ ředitelky a učitelky na samotnou přípravu dětí na vstup do 1. třídy základní školy. Druhá část výzkumu se zaměřila na samotnou praxi. Bylo osloveno několik mateřských škol, ke spolupráci přistoupily čtyři. Snahou bylo získat i data a pohled z některých alternativních mateřských škol (Montessori, Waldorf a další), spolupráci se bohužel navázat nepodařilo. Výzkum probíhal od listopadu 2016 do března 2017 v Brně.

V první fázi výzkumu bylo třeba provést dokumentovou analýzu. Ta je součástí teoretické části diplomové práce (viz strany 18 – 24). Vycházelo se ze Školského zákona¹⁴ a vybraných vyhlášek, Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání¹⁵ a školních vzdělávacích programů konkrétních mateřských škol¹⁶. Poté následovala druhá fáze – návštěvy mateřských škol. Během každé návštěvy byly provedeny polostrukturované rozhovory s ředitelkami/ ředitelem a učitelkami MŠ. Rozhovory nahrávané nebyly, vedl se pouze písemný záznam. Poté proběhlo vždy v jedné ze tříd pozorování. To rovněž nebylo nijak natáčeno, pouze se vedl písemný záznam (s ohledem na děti). Fotografický materiál byl pořízen pouze pro ukázkou vzhledu školní knihovny. Fotografie, která byla pořízena v MŠ Černopolní a je na ní zachycena holčička s maminkou, je použita s výslovným souhlasem maminky fotografii použít. Rozhovory s ředitelkami a ředitelem byly zaměřeny na legislativu a spolupráci s knihovnami. Otázky pro učitelky se spíše týkaly práce s dětmi a čtení dětem. Záměrem pozorování bylo zjistit, jak učitelky s dětmi pracují, jaké používají pomůcky a metody, aby byly děti dostatečně připravené na vstup do základní školy.

Po získání všech potřebných dat byl proveden rozbor pozitivních a negativních vlivů a okolností v jednotlivých mateřských školách a bylo vždy navrženo několik dílčích kroků ke zlepšení rozvoje v oblasti předčtenářských dovedností.

¹⁴ <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-v-konsolidovanem-zneni-ucinnem-od-1-9-2016>

¹⁵ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-pv-1>

¹⁶ <http://www.mstisnovska.cz/>

<http://mshornikova.webnode.cz/>

<http://mспенik-brno.webnode.cz/>

<http://www.fnbrno.cz/matrska-skola-pri-fn-brno/t1126>

Otázky pro ředitelky/ředitele byly tyto:

- 1) Jaký názor máte na legislativu předškolního vzdělávání?
- 2) Zákon umožňuje mít ve třídě dvě děti, které se vzdělávají pravidelně kratší dobu, než odpovídá provozu, a počítají se za jedno dítě. Máte s tím zkušenost? Je to vhodné?
- 3) Jaké jsou Vaše zkušenosti s inkluzí?
- 4) Jak vnímáte rozdíl v připravenosti dětí na vstup do 1. třídy základní školy na začátku vaší pedagogické praxe a v současnosti?
- 5) Souhlasíte s modelem věkově smíšených tříd? Nebo upřednostňujete věkově homogenní třídy? Jaká je náročnost?
- 6) Jste spokojen/a s vybavením školní knihovny? Je v ní dostatek knih pro děti i pedagogy?
- 7) Spolupracujete s knihovnou ve svém okolí?
- 8) Mají možnost Vaši pedagogové absolvovat vzdělávací semináře?

Otázky pro učitelky byly následující:

- 1) Myslíte si, že je věnováno dostatek prostoru v RVP, potažmo v ŠVP, literární výchově?
- 2) Na co kladete důraz při práci s dětmi (spíše předškoláky), aby zvládly vstup do 1. třídy ZŠ?
- 3) Jak vnímáte rozdíl v připravenosti dětí na vstup do 1. třídy základní školy na začátku Vaší pedagogické praxe a v současnosti?
- 4) V jakém případě doporučujete odklad školní docházky?
- 5) Používáte v rámci aktivit s dětmi tablet či jiná elektronická zařízení?
- 6) Víte, zda rodiče dětem doma čtou a zda s nimi chodí do knihovny?
- 7) Čtete dětem? Kdy? Pouze před spaním (odpoledne) nebo i v průběhu dne (např. v rámci tématu)?
- 8) Jak jsou děti soustředěné na čtený text? Jsou schopny následně text převyprávět, charakterizovat hlavní postavy, říct, co se jim na příběhu líbilo / nelíbilo?
- 9) Mají děti knihy rády? Baví je předčítání, prohlížení knížek atd.?
- 10) Navštívila jste někdy s dětmi knihovnu? Pokud ano, chodíte tam s nimi pravidelně?

Na závěr průzkumu byla oslovena učitelka prvního stupně základní školy s několikaletou praxí. Rozhovor měl spíše doplňující charakter a umožnil srovnání s výsledky, které byly zjištěny během výzkumu. Cílem rozhovoru bylo zjištění pohledu učitelky, jak jsou děti v průběhu let na 1. třídu základní školy připraveny. Nechyběly otázky týkající se počátků čtení, volby metody výuky čtení a návštěvy knihovny.

Otázky pro učitelku ZŠ byly následující:

- 1) Jak vnímáte rozdíl v připravenosti dětí na vstup do 1. třídy základní školy na začátku Vaší pedagogické praxe a v současnosti?
- 2) V jaké oblasti bývají děti nejslabší při vstupu do 1. třídy? Co jim dělá největší potíže?
- 3) Máte možnost dávat zpětnou vazbu učitelkám v MŠ, aby věděly, čemu se více věnovat?
- 4) Jakou metodu výuky čtení používáte?
- 5) Co dělá dětem největší problém při počátečním čtení?
- 6) Přibývá podle Vás poruch učení? Nebo se jen dříve nedagnostikovaly?
- 7) Víte, kolik dětí od Vás ze třídy navštěvuje s rodiči knihovnu?
- 8) Chodíte Vy s dětmi do knihovny? Pravidelně? Jakých programů se s nimi zúčastňujete?

9.1 Mateřská škola Brno, Tišnovská 169, p. o.

Mateřská škola vznikla v 70. letech jako jesle a mateřská škola dohromady. V 90. letech byly jesle zrušeny a budova od té doby slouží jako mateřská škola. Mateřská škola disponuje šesti třídami, kreslárnou, školní kuchyní, prádelnou a školní knihovnou. V areálu školy se nachází školní zahrada, brouzdaliště, houpačky a pískoviště. (Charakteristika školy, 2011)

Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program je nazván „*Mezi námi skřítky*“ a je rozdělen na čtyři témata, která se člení na několik podtémat. Jednotlivá témata se váží na jedno z ročních období. Vzhledem k organizaci školního roku se začíná podzimem a končí létem. První téma nese název „Skřítkové v šípkovém lese“, které se vztahuje k podzimu a nástupu do mateřské školy.

Druhým tématem, zaměřeným na období zimy, je „Skřítek a sněhulák“, následují témata „Jak skřítek probudil jaro“ a „Skřítek jede na prázdniny“, která se vztahují k jaru a létu.

Každé téma má u dětí rozvíjet určité kompetence, jsou to: kompetence k učení, kompetence k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence činnostní a občanské.

ŠVP uvádí, že v mateřské škole je v současné době zapsáno 150 dětí, o které se stará 12 kvalifikovaných učitelek a 1 asistentka. Mateřská škola disponuje šesti třídami, což je v průměru 25 dětí na 1 třídu. Zázemí MŠ zabezpečují vedoucí a hospodářka školy, tři kuchařky, čtyři provozní zaměstnankyně a údržbář.

Mateřská škola spolupracuje s několika institucemi, od Magistrátu města Brna (jakožto zřizovatele) přes jazykovou školu, pedagogicko – psychologickou poradnu až po Policii ČR.

Ve Školním vzdělávacím programu jsou rovněž zahrnuty kroužky, které jsou v nabídce MŠ. Předškoláci navštěvují Edukativně – stimulační skupinky, které jim mají pomoci před nástupem do základní školy a připravit je na ni. Všechny děti mají možnost přihlásit se do kroužku výuky anglického jazyka, oblíbeným je i dětský aerobic. V zimní sezóně nabízí mateřská škola lyžařský výcvik.

ŠVP uvádí metody práce, které jsou uplatňovány. Jedná se zejména o smyslové vnímání při poznávání nových věcí, prožitkové hry, rozvoj komunikačních dovedností a naslouchání dětem a jejich potřebám.

Hlavními zásadami jsou pak podle Školního vzdělávacího programu zájem dítěte, individuální přístup k dítěti, sledování vývoje dítěte a spolupráce s rodiči.

Rozhovor s paní ředitelkou

První otázka byla směřována na oblast legislativy a názoru na ni. Paní ředitelka vytkla mnoho zbytečné administrativy – záznamy o dětech, tabulky, statistické výkazy a další, které nikdo nečte. Vše slouží pouze pro zakládání do archivů.

Na druhou otázku týkající se zkušenosti se vzděláváním dvou dětí počítaných jako jedno dítě v kratší době paní ředitelka odpověděla záporně. S touto formou vzdělávání zkušenost dosud nemají, protože mají dostatek dětí na celodenní pobyt v MŠ. V případě potřeby rodičů si dovede tuto variantu představit jako reálnou. Zároveň dodala, že v dopoledním programu jsou řízené vzdělávací činnosti, kterých je odpoledne méně.

Zkušenosti s inkluzí jsou hodnoceny pozitivně. Druhým rokem je v jedné ze tříd autistická holčička. Díky asistentce pedagoga se postupně začleňuje do kolektivu. Od září dostala novou asistentku, což jí velmi prospělo. Nijak zásadně prý přítomnost autistické dívky chod třídy nenarušuje. Pouze začátek byl náročnější. Holčička propadala záchvatům vzteku a pláče, vše se ale postupně zlepšuje, záchvaty ustaly.

Ohledně rozdílů mezi dětmi v připravenosti na vstup do 1. třídy dříve a v současnosti paní ředitelka uvedla, že se situace špatně srovnává. Doba byla dříve jiná, byly omezené možnosti. Dnes rodiče nedostatek času kompenzují penězi.

Paní ředitelka se přiklonila k formě věkově homogenních tříd. Hlavně předškoláci by měli být odděleni zvlášť, aby se mohli lépe připravovat na vstup do 1. třídy základní školy. Bohužel tento model není v současné době z provozních důvodů v MŠ možný.

Pátá otázka směřovala na spokojenost s vybavením školní knihovny, zda je v ní dostatek knih pro děti i pedagogy. Paní ředitelka je s fondem knihovny vcelku spokojená. Řekla, že průběžně doplňují odbornou literaturu pro pedagogické pracovníky, i pro vedení a správné řízení MŠ. Domnívá se, že je třeba se více zaměřit na doplňování dětských knížek, které jsou v současnosti na knižním trhu.

O tom, zda MŠ spolupracuje s knihovnou ve svém okolí, paní ředitelka uvedla, že nikoliv. Je to dáno zejména z důvodu nedostatku potřebných hodin úvazků učitelek. S dětmi by do knihovny neměl kdo docházet. Proto pro potřeby zaměstnanců i dětí využívají svojí školní knihovnu.

Poslední otázka se týkala seminářů pro pedagogy, zda je mají možnost učitelky z MŠ absolvovat. Paní ředitelka uvedla, že samozřejmě ano. Každý rok vychází široká nabídka vzdělávacích programů pro pedagogické pracovníky. Každá učitelka si v bohaté nabídce vybere a nejméně jedenkrát ročně se vzdělávacího semináře zúčastní. Paní ředitelka na závěr doplnila, že na základě Metodického setkání pro mateřské školy na Magistrátu města Brna, bude těchto vzdělávacích programů pro učitele přibývat.

Rozhovor s paní učitelkou

První z otázek směřovala k tomu, zda je v Rámcovém vzdělávacím programu, resp. Školním vzdělávacím programu věnován dostatečný prostor pro literární výchovu. Paní učitelka řekla, že určitě ano. Jako příklad uvedla čtení pohádek před odpoledním spánkem, návštěvu školní knihovny, poslech příběhů a pohádek z CD a jejich následný rozbor.

V březnu, kdy je Měsíc knihy, mají v MŠ týden, který věnují nejoblíbenějším knihám, které mají děti doma. Děti si je mohou přinést do MŠ, kde si o nich s učitelkami a kamarády povídají, učitelky jim z nich čtou úryvky.

Druhá otázka se týkala práce s dětmi, na co je kladen důraz při práci s nimi pro zvládnutí vstupu do 1. třídy základní školy. Paní učitelka řekla, že to je velice široká otázka. Za všechny činnosti zmínila pracovní sešity pro předškoláky Písanka a Matematika, které vedou děti ke správnému držení tužky, uvolnění ruky a logickému myšlení. Dále učitelky s dětmi procvičují barvy, geometrické tvary, děti mají zásobu básniček a písniček, čímž si trénují paměť a sluchové vnímání. Patří sem i cvičení ve třídě – kotouly, válení sudů a další cviky na koordinaci těla. Na závěr paní učitelka doplnila, že v případě špatné výslovnosti jsou děti po dosažení věku pěti let posílány na logopedii. Ve výjimečných případech i dříve.

Na otázku, kdy je rodičům dětí doporučen odklad školní docházky učitelka odpověděla, že faktorů je více. Nejčastěji odklad školní docházky doporučují, pokud dítě není sociálně zralé, je hravé a má problém se soustředěním na daný úkol. Dalším důvodem bývá špatná grafomotorika a většinou s ní spojená špatná výslovnost. Rozhodnutí o odkladu školní docházky potvrzuje pedagogicko – psychologická poradna.

Ohledně používání tabletů či jiných elektronických zařízení v rámci aktivit s dětmi odpověděla paní učitelka záporně. Dodala, že před třemi lety byl v jedné třídě nainstalován počítač pro děti, který byl ale do měsíce odcizen. Od té doby nový pořízen nebyl.

U otázky, zda paní učitelka ví, jestli rodiče dětem doma čtou a chodí s nimi do knihovny, odpověděla kladně. Údajně asi polovina dětí říká, že jim rodiče čtou před spaním. Třetina dětí se hlásí k tomu, že s rodiči navštěvují veřejnou knihovnu.

Další otázka směřovala na předčítání, zda dětem paní učitelka čte a jak často. Paní učitelka odpověděla, že dětem čte pravidelně. Nejen před odpoledním spánkem, ale i v dopoledních řízených činnostech. Před odpoledním spánkem jsou dětem z 80% pohádky předčítány, zbylých 20% doplňují audio nahrávky pohádek z CD.

Na otázku týkající se soustředěnosti na čtený text a jeho následné převyprávění, a to, zda děti mají knihy rády, odpověděla paní učitelka, že je to velice individuální. Dle jejích slov se určitá část dětí na text nesoustředí a umí pěkně vyrušovat. Potom je část dětí, které čtení baví, poslouchají a dokáží text převyprávět. Před spaním si o pohádku řeknou.

Poslední otázka se týkala toho, zda paní učitelka někdy s dětmi navštívila veřejnou knihovnu. Odpověděla, že veřejnou knihovnu s nimi nenavštívila. Dle jejích slov však využívá školní knihovnu, kam děti pravidelně bere a pracuje tam s nimi.

Obr. č. 6

Školní knihovna (foto archiv autorky)

Pozorování

V úterý 15. 11. 2016 byla navštívena první z vybraných mateřských škol. Po rozhovorech s paní ředitelkou a poté s paní učitelkou následovalo uvedení do třídy, kde bylo započato pozorování. Děti si právě chystaly svačinu a bylo tak možné vidět jejich samostatnost při stolování. Vzhledem k malému počtu dětí ve třídě z důvodu nemoci (14 z 25 zapsaných) následoval po svačině blok s procvičováním již naučeného.

U magnetické tabule děti poznávaly podle pokynů učitelky části lidského těla. Povídky si o doktorech, co dělají, jaké nástroje používají a co všechno lze v ordinacích nalézt. Paní učitelka při této příležitosti nabídla dětem k nahlédnutí dětské encyklopedie o lidském těle. Během povídání si děti říkaly, co dělat, aby byl člověk zdravý. Děti bez větších problémů dokázaly vyjmenovat otužování, sport, pobyt venku na čerstvém vzduchu a zdravá strava (ovoce a zelenina- čímž propojily další z obsahu podtématu). Děti následně zazpívaly písničku „Hýbňte kostrou“, která doplňovala téma lidského těla. Následovalo několik písní, které mají

děti rády. Nechyběly ani básničky, které děti vyjadřovaly pohybem. Dle slov učitelky je tato činnost u dětí velmi oblíbená. Paní učitelka rovněž ukázala v hale výtvary dětí, kdy kreslily obličej. Skupinka předškoláků dostala obrázky, které měli roztrždit na zdravé a nezdravé potraviny. Někteří předškoláci poměrně bezmyslenkovitě dané kartičky třídili. Při následné kontrole správnosti a hodnocení, kdy paní učitelka daným dětem vysvětlovala, proč jsou některé potraviny roztrženy špatně, bylo lehce viditelné, že i přes vstřícnost a snahu učitelky děti nedávaly pozor, nesoustředily se. Úkol to nebyl nikterak složitý, ani časově náročný, přesto jej někteří nezvládli. Poté dostaly děti dostatek volného prostoru pro volnou hru. Některé si hrály s hračkami, jiné si kreslily a další si chtěly povídat s paní učitelkou, byly hodně kontaktní. Přítomnost cizí osoby je zaujala, neváhaly přijít a oslovit mě, chtěly si se mnou povídat. Jeden chlapec, předškolák, přišel s magnetickou stavebnicí ukázat, co složil. Na otázku zda ví, co je to za geometrický tvar, odpověděl: „*To nevím.*“ U něj stojící tříletý hoch byl schopen okamžitě zareagovat a odvětil: „*To je přece čtverec!*“

Následovala příprava na pobyt venku, kdy se děti převlékly a šly na školní zahradu. Předškoláci byly samostatní, menším dětem bylo třeba pomoci.

V průběhu volné hry pro děti mi paní učitelka nabídla k nahlédnutí Roční plán, Školní řád a Školní vzdělávací program (dále též možno jako ŠVP).

Obsahem Ročního plánu na školní rok 2016/2017 byly:

- pedagogické a provozní porady
- plán akcí pro děti ve spolupráci s rodiči
- nabídka mimoškolních aktivit pro děti
- personální obsazení pedagogických a nepedagogických pracovníků

Školní řád obsahoval:

- organizaci dne v mateřské škole
- práva a povinnosti účastníků předškolní výchovy a vzdělávání
- Klub rodičů
- provoz a vnitřní režim mateřské školy

Celkový dojem a hodnocení MŠ

Mateřská škola působí dobrým dojmem, ředitelka i učitelky byly velmi vstřícné. Děti mají pevný režim, kde je dostatek prostoru jak pro organizované činnosti, tak pro volnou hru. V průběhu volné hry lze pozorovat, jak si které děti hrají. Některé si kreslí, jiné si hrají se stavebnicemi, panenkami atd. Jiné naopak touží po pozornosti, chodí za učitelkou a chtějí si povídat.

Během organizovaných činností je možné vidět reakce dětí. Část dětí je soustředěná a spolupracuje s učitelkou, jiné děti spíše pozorují a občas se zapojí, jsou pomalejší. Naopak některé děti udržely pozornost sotva tři minuty. Bohužel, šlo o děti z řad předškoláků. Dané děti se po několika málo minutách začaly rozhlížet okolo sebe a rušit ostatní děti. To platilo při opakování tématu o lidském těle. Při zpěvu a pohybových aktivitách se zapojily všechny děti.

Bylo též překvapující, s jak velkým množstvím dokumentů se musí učitelky v rámci své práce potýkat. Vyplňování různých formulářů, evaluací, třídní knihy a dalších materiálů je velmi zarážející. Učitelky tak mnohdy místo aby mohly řešit a pomoci dítěti s jeho problémem, musí jej zapsat do patřičného evaluačního dokumentu dítěte.

Co vedlo k zamyšlení, byla rovněž otázka počtu učitelek na třídě. Každá třída má dvě učitelky, ty se však u dětí střídají, jejich služby se nekryjí. Při počtu 25 dětí na třídě a jen jedné učitelce je to velký nepoměr, ve vyspělých zemích zcela nemyslitelný. Zvládnutí všech dětí (zejména těch tříletých, mnohdy i mladších) pouze jednou učitelkou je dost náročné.

Doporučení

V mateřské škole se čtení dává dostatek prostoru, děti mají k dispozici dostatek knih. Mateřská škola kromě knih na třídách disponuje i místností zvlášť vyčleněnou jakožto školní knihovnou. Menší nedostatek je ve spolupráci s knihovnou. Zde by mohla mateřská škola využít služeb hned dvou poboček, které se nachází nedaleko. Domluva návštěvy knihovny jednou měsíčně by byla jistě přínosná pro obě strany. Studenti knihovnických nebo pedagogických škol v rámci plnění praxí by mohli pomáhat s doprovodem dětí do a z knihovny a zapojit se do tvorby programu.

9.2 Mateřská škola Horníkova 1, Brno

Mateřská škola vznikla před několika lety jako součást Základní školy a je umístěna ve stejné budově. V současné době navštěvuje MŠ téměř 100 dětí. Součástí MŠ jsou čtyři třídy, jídelna a dětské hřiště. (O nás, 2013).

Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program nese název „*Zvídavými krůčky do světa*“ se čtyřmi tématy a dílčími podtématy. Témata se váží s ročními obdobími a v každém z témat je zahrnut integrovaný blok, který se věnuje určeným dovednostem a různým oblastem rozvoje dětí. První blok se jmenuje „Kručkem do světa barev“. Jeho záměrem je seznámení dětí s mateřskou školou, poznání nových kamarádů, okolí školy a pravidla soužití ve třídě. Druhý blok se zabývá vánoční tematikou, tradicemi, změnami v přírodě. Blok je nazván „Kručkem do světa zázraků“. Třetí blok je věnovaný jaru, přírodě, rodinným a mezilidským vztahům. Nese název „Kručkem do světa stvoření“. Poslední blok je „Kručkem do světa zážitků“ a zaměřuje se na blížící se konec školního roku, prázdniny, povídání si o jiných zemích a kulturách.

Každé téma má části, které se u dětí mají rozvíjet: biologická oblast, psychologická oblast, interpersonální oblast, sociálně – kulturní oblast a oblast environmentální. Cílem ŠVP je rozvoj dítěte ve všech oblastech za podpory a spolupráce rodiny. Principy a metodami práce MŠ jsou např. dbaní na dodržování pravidel, rozvíjení komunikativních schopností a respektování individuality každého dítěte. Při práci učitelky vychází z dílčích rámcových cílů – rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání, osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost, a získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na svoje okolí.

Školní vzdělávací program uvádí, že o děti se stará osm učitelek. O zázemí dbají čtyři provozní zaměstnanci (dvě uklízečky, školník a vedoucí školní jídelny). Záměrem mateřské školy je spolupráce s Úřadem městské části Brno- Líšeň, zlepšení komunikace a spolupráce s vedením dalších mateřských škol a organizace besed s odborníky a rodiči.

Rozhovor s panem ředitelem

První otázku pan ředitel vyhodnotil jako velmi širokou. Jako první bod uvedl zvýšení tarifní třídy pro učitelky. V současné době, kdy se stále častěji požaduje a prosazuje vysokoškolský titul, by měla být automaticky zvednutá mzda. Upozornil rovněž na nedostačující počet úvazků učitelek na počet dětí na třídách. Zároveň řekl, že je problém během školního roku úplně zavřít MŠ v době prázdnin. Základní školy mají podzimní, jarní prázdniny atd., v mateřských školách je provoz neustále. Přitom by stačilo MŠ zavřít na dva dny, aby i učitelky v MŠ měly při tak náročné práci volno. Zmínil také, že by učitelky měly dostat více práv, rodiče zase více povinností. Rodiče kladou na MŠ velké nároky, na plnění svých povinností však často nedbají a nedodržují je. Učitelky v tomto směru mají vůči rodičům nedostatek podpory z vyšších míst, což mnohdy vede ke zbytečným sporům. Pan ředitel se rovněž přiklání k nepřijímání dvouletých dětí. Dle jeho názoru je to špatně, dětem je nejlépe u rodičů. Navíc pro učitelky je práce s dvouletými dětmi ještě náročnější. Tříleté děti zvládají samostatnost stěží, dvouleté potřebují péči a asistenci ještě více. Přijímání takto malých dětí se snaží v MŠ vyhnout, zatím mají dostatek dětí tří až šestiletých, které počty naplní. Závěrem pan ředitel doplnil zbytečné vyplňování různých formulářů, tabulek, hodnocení a další administrativy. Vše slouží pouze pro kontrolu inspekci a archivaci, nikdo se ale o tyto dokumenty dále nestará a upadají v zapomnění.

Zkušenost se dvěma dětmi na třídě a počítané za jedno v mateřské škole nemají a cíleně se tomuto modelu vyhýbají. Všechny děti, co mateřskou školu navštěvují, dochází na celý den. Je to opět z důvodu zbytečné administrativy, která by tuto situaci vyžadovala.

Zkušenosti s inkluzí má pan ředitel nemalé, a ne vždy kladné. Dle jeho slov bývá často problém s rodiči zdravých dětí, kteří nesouhlasí s integrací dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Nechtějí, aby jejich děti byly s těmito dětmi vzdělávané v jedné třídě. Děti tento problém nevnímají. S asistentem pedagoga je inkluze samozřejmě snazší, stále se ale řeší financování a nedostatek asistentů. Jako vhodní kandidáti připadají v úvahu studenti Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Pan ředitel poznamenal, že studenti ale o tuto práci velký zájem nemají. Pokud ano, nedostává se jim patřičných podmínek ze strany fakulty. Studenti si mají plnit povinné praxe, v rozvrzích ale nemají potřebný prostor na jejich vykonání. Pan ředitel také podotkl, že by měl být dán větší prostor odborníkovi, který by měl rozhodné slovo o tom, kdy děti mohou ještě zvládat klasické vzdělávání, a kdy je třeba děti zařadit do speciálních škol, které s nimi mohou lépe pracovat. Rodiče si ne vždy dokáží tuto skutečnost připustit a tak se děti v běžných školách trápí, mnohdy bohužel zbytečně.

Rozdíl v připravenosti dětí na první třídu dříve a nyní pan ředitel neshledává. Děti jsou stejné. Jen přibývá rodin, kdy rodiče dětem kompenzují nedostatek času penězi. V případě nedostatku času i peněz kladou rodiče o to větší nároky na mateřskou školu, která by je měla dle jejich mínění zastoupit. To je ale nemožné.

Na věkově smíšené nebo homogenní třídy má pan ředitel nevyhraněný názor. Při nástupu do funkce a zřízení MŠ tuto otázku řešil s učitelkami. Zejména oddělení předškoláků zvlášť. Dle jeho slov se učitelky samy rozdělily na dvě skupiny. Ta, co prosazovala smíšené třídy, uvedla několik důvodů pro. Stejně tak druhá skupina, prosazující oddělit předškoláky do zvláštní třídy. Obě mají výhody i nevýhody, ideální by byla střední cesta, tu je však obtížné nalézt. Nakonec se pan ředitel přiklonil k věkově smíšeným třídám, kdy se mladší děti učí od starších a tím se lépe posouvají ve vývoji. Dodal, že si je vědom náročnosti práce učitelek ve smíšených třídách.

Vybavenost školní knihovny je poměrně dostatečná. Byla zřízena knihovna pro pedagogy, kam se stále dokupují knihy pro jejich další vzdělávání. Pan ředitel podotkl, že se ale knihovna nevyužívá tak, jak by měla. Pro děti na základní škole byla knihovna doplněna novými knihami díky projektu Výzva 56¹⁷. Děti v MŠ mají k dispozici knihy ve třídách. Podpora čtení funguje dobře, ale čtení mezi dětmi není populární. V dnešní době se u dětí těší větší oblibě tablety, počítače, televize a další vymoženosti, na čtení není čas. Dodal vlastní zkušenost a výhodu, která čtení přináší. Dnešní děti se trápí s pravopisem. On sám se díky čtení dozvěděl více než ve škole, rozšířil si obzory. Při psaní diktátu nebo slohových prací ve škole neměl s pravopisem potíže. Čtením si zautomatizoval to, co se dnešní děti s obtížemi učí jako pravidla.

Pan ředitel uvedl, že MŠ částečně spolupracuje s knihovnou, kterou má ve své blízkosti. Jedná se o jednu z poboček Knihovny Jiřího Mahena v Brně. Spolupráce spočívá v návštěvě knihovny jedenkrát za rok. Více spolupráce zatím nezvažoval, dosud nebyl důvod.

Učitelky v MŠ samozřejmě mají možnost absolvovat semináře a dále se vzdělávat. Některé semináře jsou povinné, jiné dobrovolné. Nabídka seminářů se dle slov pana ředitele rozšiřuje, je z čeho vybírat.

¹⁷ Více informací o projektu na: <http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy-1/nova-vyzva-umozni-ucitelum-i-zakum-vycestovat-do-zahranici> a <http://www.op-vk.cz/cs/zadatel/aktuality/seznam-schvalenych-projektu-vyzy-c-56.html>.

Rozhovor s paní učitelkou

Paní učitelka uvedla, že dle jejího názoru je v RVP a ŠVP literární výchově věnován dostatečný prostor. Dodala, že samozřejmě záleží na tom, jak s ním učitelky pracují. Literatura se dá zakomponovat do různých činností a cílů, které jsou ve Školním vzdělávacím programu uvedeny. Bodů, které se této problematice věnují, je dost.

Při práci s dětmi, zejména předškoláky, se snaží učitelky rozvíjet všechny potřebné oblasti. Paní učitelka uvedla základy matematiky – počítání do deseti. Záleží ale na dětech, některé se chtějí učit dále, mají možnost se naučit počítat do 15 – 20. Děti, co další zájem o počty nejeví, do dalších počtů nejsou nuceny. Dále učitelky s dětmi procvičují logické myšlení, zrak, sluch a dbají na prostorovou orientaci. Rozvoj u každého dítěte je specifický. Učitelky se proto v oblastech, kde dítě prokazuje nedostatky, snaží dítěti věnovat individuálně. V poslední době se učitelky zaměřují nejvíce na správný úchop tužky a uvolnění ruky. Vyplynulo to ze zpětné vazby, kterou učitelky dostaly od svých kolegyně z prvních tříd základní školy. K uvolnění ruky mají učitelky k dispozici speciální tužky pro děti. Pohyb začíná od ramene, kdy děti kreslí velké kruhy, poté od lokte pro menší kruhy a následně pouze zápěstí pro malé kruhy. Paní učitelka doplnila, že pro předškoláky mají speciálně vypracovaný vzdělávací program. Každý týden s nimi učitelky splní požadované úkoly. Děti mají tabuli, kam dostávají úkoly. Když dítě přijde po nemoci do školky, zjistí, že u své značky má ruličku s úkolem a může si ho dodělat zpětně. Následně vypracované listy učitelky uloží do šanonu, který má každé dítě zvlášť. Při rozboru rozvoje dítěte s rodiči se tyto složky vezmou a rodiče tak mohou nahlédnout na práci svých dětí a vidět, jaké dělají pokroky.

Paní učitelka na otázku rozdílu v připravenosti na 1. třídu základní školy mezi dětmi dříve a nyní vzhledem ke svému mladému věku nedokázala objektivně situaci vyhodnotit. Zkušenosti, které by jí dovolily předškoláky porovnat, doposud nemá. Začínala u mladších dětí v jeslích, proto svých několik málo let praxe v klasické mateřské škole považuje za premiéru.

Čtvrtá otázka směřovala na důvody k doporučení odkladu školní docházky. Paní učitelka uvedla, že dělají pravidelně dvakrát ročně u předškoláků diagnostiku pomocí tzv. stromů. Ty jim ukáží, kde je dítě dostatečně zralé a v jakých oblastech má naopak nedostatky. K dispozici mají rovněž školní psychologku, která sama s dětmi dělá diagnostiku předškolních dětí. Své výsledky potom učitelky a psychologka porovnávají a vzájemně konzultují mezi sebou a následně s rodiči. Poté případně ještě učitelky doporučí návštěvu pedagogicko – psychologické poradny.

Učitelky v MŠ v rámci práce s dětmi používají interaktivní tabuli, občas i notebooky. Interaktivní tabule slouží jak učitelkám, tak dětem, které si na nich plní zadané úkoly. Opět spíše předškoláci. Notebooky obsluhují pouze učitelky a to pouze ve výjimečných případech, kdy chtějí dětem něco ukázat, pustit pohádku atd.

Paní učitelka se domnívá, že rodiče dětem doma čtou. Pravděpodobně ne všem dětem, ale většině ano. Děti údajně nejsou naučené na poslech pohádek z CD, jsou zvyklé na předčítání. Dodala, že do knihovny ale rodiče s dětmi nechodí. Uvedla, že její odhad jsou 3 – 4 děti z celé třídy, které chodí s rodiči do knihovny, víc ne.

Ona sama i její kolegyně dětem čtou pravidelně. Před odpoledním spánkem je čtení pohádek samozřejmostí. V dopoledních řízených činnostech jim rovněž hodně čte. Vždy, když je vhodná příležitost v rámci tématu, najde příběh či pohádku, kterou dětem předčítá. Z poslední doby vzpomněla svátek sv. Martina a legendu o něm nebo blížící se svátek sv. Mikuláše. Po přečtení příběhu s textem dále pracují. Jako příklad uvedla, že předem určí vybraná slova z příběhu. Poté jej čte několikrát, vždy s jiným cíleně vybraným slovem. V momentě, kdy slovo v příběhu zazní a děti jej slyší, se mají postavit. Díky tomu s dětmi trénuje sluchové vnímání a soustředěnost.

O tom, zda mají děti knihy rády, paní učitelka řekla, že je to velmi individuální. Pokud je knížka zajímavá, příběh děti upoutá, tak určitě kniha u dětí vzbudí zájem. Upozornila na fakt, že častěji děti baví a vyhledávají interaktivní knihy, do kterých mohou kreslit, doplňovat, stříhat a podobně.

Stejně jako zájem o knihy, shledává paní učitelka individuálním i soustředěnost dětí na čtený text. Některé děti jsou schopny text převyprávět, jiné neví nic. Upozornila, že jsou ale i děti, které si pamatují takové detaily, které unikají v příběhu i jí samotné a bývá častokrát překvapená. Obecně pak analýzu textu zvládají lépe předškoláci. Děti mají v oblíbě i pohádky s dokreslením. Děti dostanou papír s textem, kde jsou vynechaná slova. Učitelka dětem předčítá pohádku a kde je prázdné místo, děti slovo doplní obrázkem (nakreslí např. les, slunce, berušku apod.).

Mateřská škola knihovnu navštěvuje pravidelně jednou za rok, většinou v rámci týdne, který se k tomu vztahuje (Pohádkový týden, Týden s knihou atd.). Častější návštěvy knihovny neprobíhají. Dle slov učitelky je to náročné, knihovnice sama z většího počtu dětí bývá rozpačitá. Situace se vyřešila tak, že jedna z učitelek chodí do knihovny pravidelně sama a pro děti a potřeby MŠ knihy půjčuje. Zároveň nosí knihy do školky i rodiče, učitelky z nich potom dětem předčítají. Rodiče vždy ví, jaké oblasti se ve školce věnují a donesou pak adekvátní knihy. Ne vždy ale učitelky s výběrem souhlasí. Paní učitelka uvedla, že některé

knihy se jí zdají pro tak malé děti nevhodné, jak obsahově, tak použitými výrazy. Knihy, které mají k dispozici na třídách, využívají sporadicky. Některé z nich dokonce označila paní učitelka za brak a dodala, že je třeba je nahradit novými, lépe vybranými.

Pozorování

V úterý 29. 11. 2016 byla navštívena druhá mateřská škola. Vzhledem k období adventu se paní učitelky věnovaly opakování básniček k blížící se mikulášské nadílce. Některé básničky byly spjaty i s vyjádřením pohybu. Paní učitelky poté rozdělily děti do tří menších skupinek. Rozdělování probíhalo na základě barev triček, čímž si děti zopakovaly barvy. Každá skupinka dostala papír s obrázky. Paní učitelka dávala dětem otázky (např. Kam dává čert zlobivé děti?), na které měly odpovědět. Náповědou jim byly právě obrázky z papíru.

Následně jedna z učitelek odešla s menšími dětmi mimo třídu, kde zůstala druhá učitelka s předškoláky. Paní učitelka si sedla s předškoláky do kruhu a doprostřed dala kartičky s obrázky. Děti si je postupně braly a jejich úkolem bylo vytleskat slovo na obrázku a poté říct, kolik slabik slovo má. Děti tento úkol zvládly bez větších problémů. Paní učitelka se u slova „věnec“ zeptala, zda může mít tři slabiky. Jedna holčička bez váhání odpověděla, že ano – věneček. Nakonec měly ještě děti určit počáteční písmeno slov z obrázků. S tímto úkolem měly děti poněkud potíže. Většinou zaměnily poslední písmeno s prvním, jeden chlapec dokonce řekl místo prvního písmeno uprostřed slova. Poté paní učitelka dala dětem pokyny před odchodem na procházku. Při rozdělování dětí do skupinek opět využila diferenciaci podle oblečení. Nastala situace, kdy se holčičky začaly pít o tom, co jsou legíny a co elastáky. Jedna z holčiček znala pouze jeden výraz, paní učitelka jí musela vysvětlit, že jde o totéž. Další holčička (opět předškoláčka) dostala od paní učitelky úkol, aby spočítala značky dětí, které jsou ten den ve školce. Holčička sice počítat uměla, ale na nástěnce počítala značky tak chaoticky, že se k výsledku nedopočítala. V počítání neměla systém, bezmyšlenkovitě přeskakovala shora dolů, zleva doprava. Mohlo se jednat o náhodu, pokud ne, mohla by mít při počáteční výuce čtení problém s fixováním a udržením oka v řádku, potažmo sloupci. Poté se děti seřadily přede dveřmi. Návštěva cizí osoby děti zaujala, stejně jako v předchozí MŠ, a neváhaly mě oslovit. Poté se šly připravit do šatny na pobyt venku, pozorování bylo ukončeno.

Ve třídě, kde probíhalo pozorování, je i integrovaná holčička, rovněž předškoláčka. Údajně má podezření na Aspergerův syndrom a zároveň má potvrzenou nadprůměrnou inteligenci. Mateřská škola k ní nedostala asistenta pedagoga, učitelky se jí snaží v rámci svých

možností věnovat individuálně co nejvíce. Vzhledem ke své inteligenci dostává úkoly navíc, některých aktivit s dětmi se nezúčastňuje. Na začátku pozorování seděla u stolečku zvlášť a kreslila si. Poté se přidala ke skupince předškoláků a zadané úkoly zvládla velmi dobře. Dle slov učitelky ovládá i malou násobilku.

Celkový dojem a hodnocení MŠ

I tato mateřská škola působila dobrým dojmem, ředitel i učitelky byli ochotní a vstřícní. Výhodou je spojení mateřské a základní školy v jedné budově. Děti při nástupu do 1. třídy, pokud nastoupí na stejnou základní školu, nejdou do úplně neznámého prostředí, což jim může snížit stres z nového prostředí a denního režimu. Režim v MŠ má rovněž pevně stanovená pravidla. Děti mají dostatek prostoru pro volnou hru i pro organizované činnosti. Během organizovaných činností byly děti poměrně ukázněné. Ve třídě byly dvě učitelky, což oproti předchozí MŠ lze považovat za výhodu a usnadnění práce s dětmi. Pokud by bylo třeba s některým dítětem řešit problém, může se druhá učitelka věnovat zbylým dětem. Tato situace je ale pouze určitou část dne, jinak jsou učitelky na třídě samy. Což je opět náročnější, v jiných zemích nestandardní.

Rovněž jako v předchozí mateřské škole, i v této nešlo přehlédnout množství dokumentů, kterými se učitelky musí zabývat. Různé evaluační formuláře, tabulky a další berou učitelkám čas, který by mohly věnovat práci s dětmi, přípravou pomůcek a mnoho dalších praktických činností.

Doporučení

Mateřská škola disponuje dostatkem knih na třídách i školní knihovnou. Knihám a čtení je věnována dostatečná pozornost. Vzhledem ke spojení mateřské i základní školy v jedné budově je nabídka knih větší. Na chodbách školy jsou pultíky s knihami, které si mohou děti přečíst. Což pro děti z MŠ není přístupné. Mateřská škola má zvlášť vyčleněné prostory a děti se volně po zbytku budovy pohybovat nesmí. Tudíž nabídka knih pro ně spadá pod zájem a zajištění knih učitelce. Kladně lze hodnotit i spolupráci s knihovnou. Pro intenzivnější komunikaci a častější návštěvu knihovny lze opět využít studenty z pedagogických a knihovnických škol, kteří si plní praxe.

9.3 Mateřská škola Brno, Pšeník 18, příspěvková organizace

Zřizovatelem MŠ je městská část Brno - střed. Škola funguje už od roku 1966. Mateřská škola disponuje dvěma třídami, o děti se starají čtyři kvalifikované učitelky a asistentka. MŠ spolupracuje s institucemi ve svém okolí a svojí činností se snaží přispívat ke zlepšení života v obci. (O nás, 2010)

Školní vzdělávací program

Mateřská škola Pšeník vypracovala Školní vzdělávací program s názvem „*Líbí se nám na světě*“. Jeho cílem je vést děti ke zdravému životnímu stylu, úctě ke zdraví a praktickým dovednostem chránící zdraví. (Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2013, s. 11) V rámci ŠVP bylo vymezeno pět oblastí vzdělávání:

- 1) biologická oblast
- 2) psychologická oblast
- 3) mezilidské vztahy
- 4) sociálně – kulturní oblast
- 5) environmentální oblast

Součástí Školního vzdělávacího programu jsou i klíčové kompetence. K jejich realizaci je zapotřebí vytyčení dílčích cílů, které si zvolí samy učitelky na základě pozorování dětí a jejich schopnostech. Obsahem vzdělávání jsou témata, díky kterým se děti učí komunikovat, rozvíjet mezilidské vztahy a vztah k přírodě. Učitelky se snaží vést děti k samostatnosti i schopnosti pracovat v týmu s kamarády. (Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2013, s. 14)

Kromě oblastí vzdělávání jsou v rámci ŠVP určeny tematické celky. Je jich celkem pět a každý má specifický cíl a další témata k němu se vážící. První z nich je „Chráníme si své zdraví“ a jeho cílem je naučit děti poznatkům o těle, jeho potřebách, vytvoření kladného vztahu k pohybu a zdravé stravě. Druhý tematický celek „Učíme se zvládat, co život přináší“ má za cíl rozvíjet citovou stránku dětí, zvládání emocí, dodání sebedůvěry a schopnost koncentrace. Třetí, „Země je plná lidí“, se zaměřuje na komunikaci. Děti se učí respektu k druhým a tolerovat rozdílnosti. Čtvrtý celek „Kde je nám dobře“ má za cíl děti naučit cítit a dodržovat pravidla, aby byla zachována pohoda a vedlo to k příjemnému soužití. Zároveň budou děti vědět, že kromě práv mají i povinnosti, které se musí plnit. (Školní vzdělávací program pro předškolní

vzdělávání, 2013, s. 14 – 17/18) Pátý celek s názvem „Jsme součástí přírody“ má stejný cíl jako celek předchozí.

Paní ředitelka se Školním vzdělávacím programem není spokojená a bude na příští školní rok vypracovávat nový. Po odchodu předchozí paní ředitelky byla pověřena jako dočasná vedoucí učitelka od srpna 2016. Po výběrovém řízení, kterého se následně zúčastnila, byla oficiálně jmenována ředitelkou a ve funkci je od 1. ledna 2017. Vzhledem k nastalé situaci tento školní rok učitelky nadále vycházejí z původního ŠVP, bude ale připraven nový.

Rozhovor s ředitelkou

Paní ředitelka vůči legislativě předškolního vzdělávání cítí marnost, musí ji však respektovat a řídit se podle ní. Z jejího pohledu je příliš papírování, uživila by i sekretářku. Činností je víc. Původní myšlenka elektronické administrativy byla jistě dobrá, výsledek je ovšem opačný. Kromě elektronického vyplňování dokumentů je třeba dokumenty dodat na příslušný úřad i fyzicky. Dodává, že je ovšem čerstvě ve funkci, vše je pro ni nové. V rámci pronikání do postu ředitelky MŠ vidí v legislativě hned několik nesrovnalostí a nedostatků. Jako příklad uvádí očkování. Tříleté a čtyřleté děti musí být očkovány, předškoláci nemusí, v tom je nesoulad. Na závěr první otázky uvedla, že se obává individuálního vzdělávání předškoláků. Ti se musí s rodiči dostavit dvakrát za rok na přezkoušení. Pokud se tak nestane, musí nastoupit do školky. Tudíž jim musí držet místo v případě, že by tato situace nastala.

Druhá otázka směřovala na vzdělávání dětí, které se vzdělávají pravidelně kratší dobu a mohou tak být dvě počítány jako jedno v rámci kapacity třídy. Paní ředitelka s touto situací zkušenost má a nepovažuje toto řešení za vhodné. V praxi to dle jejích slov nefunguje. Pokud se rodiče jednoho z dětí rozhodnou, že dítě bude chodit na celý den, není kam dát druhé dítě. Rodiče se musí mezi sebou domluvit, což bývá největší komplikace, většinou se nedomluví. Navíc to opět přináší další administrativní úkony.

Zkušenosti s inkluzí má paní ředitelka zatím papírové. Některým dětem byla navržena podpůrná opatření 1. stupně. Na ně ale nejsou finance. Aby bylo možné udělat opatření 2. stupně, je nutná lhůta, která musí uplynout od opatření 1. stupně. Paní ředitelka podotkla, že děti, pro které byla integrace vhodná, již integrovány byly. Je na rodičích, aby uvážili vhodnost dát znevýhodněné dítě do normální školky. I když je snaha o integraci a inkluzi znevýhodněných dětí, nejsou na to podmínky, ať už finanční nebo personální. Celý proces je dost nepružný, poradny jsou přehlcené. Paní ředitelka zažádala o asistenta pedagoga k jednomu

chlapci. Aby mu byl přidělen, musí absolvovat vyšetření v pedagogicko – psychologické poradně. Při objednání na vyšetření do PPP se čeká i čtyři měsíce. Chlapec půjde na vyšetření v červnu na konci školního roku. Asistenta tak dostane od příštího školního roku. Je otázka, jestli chlapec do školky vůbec v září nastoupí.

Paní ředitelka nemá tak dlouhou praxi, aby dokázala posoudit připravenost dětí na vstup do 1. třídy základy školy dříve a nyní. Řekla, že je to vždy na rodičích a jejich spolupráci, jak bude dítě na školu připraveno.

Paní ředitelka má zkušenost se smíšenou třídou a tvrdí, že model věkově smíšených tříd je určitě lepší. Děti si vzájemně pomáhají, mladší se učí od starších. Zároveň podotkla, že jedináčci, nebo i mladší / starší sourozenci se učí přizpůsobit ostatním dětem a jsou v jiné roli, než v rodině. Příprava programu je náročnější, musí se uzpůsobit mladším i starším dětem. Předškoláci musí mít přípravu před vstupem na základní školu, což je náročné zejména časově. Většinou to učitelky řeší tak, že předškoláci při odpoledním odpočinku vstávají dřív a vyplňují pracovní listy. Paní ředitelka ještě dodala, že si logopedky stěžují na špatnou výslovnost u předškoláků. Ta může být způsobena právě věkově smíšenými třídami, kdy si starší děti rády zahrají na malé, a proto nevyslovují správně, patlají.

S vybavením knihovny je paní ředitelka spokojená, knih prý mají moc. Vzhledem k nedostatečné péči o knihovnu je třeba knihy vytrídít. Neustále se pořizovaly knihy nové, ale žádné se nevyřazovaly. Dětské knihy se průběžně doplňují, staré tituly (např. i z roku 1975) budou vyřazeny. Knih pro učitelky je dostatek, slouží především pro inspiraci a další vzdělávání. Mateřská škola odebírá i časopisy. Paní ředitelka vyzdvihla časopis pro pedagogy Informatorium, který osobně považuje za velmi zdařilý, přínosný a inspirativní.

Ohledně spolupráce s knihovnou v okolí paní ředitelka uvedla, že nespolupracují. Zájem ze strany MŠ byl. Nejbližší pobočku Knihovny Jiřího Mahena vedou studenti, kteří o spolupráci nestojí. Mateřská škola se proto rozhodla chodit na hlavní budovu v centru města. Sem chodí učitelky s dětmi pravidelně 5x – 6x za rok. Program je pěkně připravený, děti se do knihovny vždy těší, všichni jsou spokojeni.

Možnost absolvovat vzdělávací semináře učitelky samozřejmě mají. Vybírají se dle svých zájmů, aby získané tipy a nápady mohly využít v praxi. Závěrem paní ředitelka uvedla několik posledních seminářů, kterých se učitelky zúčastnily – Moderní metody, Předčtenářská gramotnost.

Rozhovor s učitelkou

Paní učitelka si myslí, že v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání a Školním vzdělávacím programu je věnováno dostatek prostoru pro literární výchovu.

Při práci s předškoláky dbá paní učitelka především na mluvení a správný úchop tužky. K dispozici mají velkou tabuli, na které mohou děti procvičovat tzv. jednotážky, které jim kromě správného úchopu pomáhají i s uvolněním ruky a nácvikem psacího písma. Dále paní učitelka uvedla, že děti bojují s prostorovou orientací. I ty šikovné, které zvládají zadané úkoly lépe než ostatní, se podle ní trápí. Proto se chce na tuto oblast také více zaměřit.

U otázky týkající se rozdílu v připravenosti dětí na vstup do 1. třídy základní školy dříve a nyní, uvedla dva náhledy. Dříve byly děti připraveny na základní školu více. Na druhou stranu jsou na dnešní děti kladeny větší nároky, tudíž se připravenost na základní školu může jevit jako horší.

Odklad školní docházky paní učitelka doporučuje dětem na základě šikovnosti v potřebných oblastech – prostorová orientace, mluvení, zrakové vnímání, paměť a další. Odklad doporučuje rovněž dětem, které nejsou zralé po sociální stránce. Mnoho předškoláků stále teskní po rodičích nebo má problém navazovat vztahy s ostatními dětmi. To jsou další důvody, které ovlivňují doporučení k odkladu školní docházky.

Elektronická zařízení paní učitelka při práci s dětmi nepoužívá. Domnívá se, že jsou děti z domova zahlceny tablety či počítači dostatečně, raději s nimi zpívá písničky, tančí či kreslí.

O rodičích, kteří doma dětem čtou, paní učitelka ví, ale podotýká, že jich moc není. Spíše je to menšina. Knihovnu s dětmi podle ní nenavštěvuje nikdo. Což je škoda, nabídka knih i programu pro děti je široká.

Paní učitelka před spaním čte dětem vždy. Děti jsou na tento pravidelný rituál zvyklé a na pohádku se těší. Přes den je dětem čteno v rámci tématu. Paní učitelka uvedla příklad, jak se čteným textem také pracují. Jde o pohádky s otevřeným koncem. Děti buď konec pohádky domyslí dle vlastní fantazie, nebo ho nakreslí.

Soustředěnost dětí na předčítaný text je různá. Některé zvládnou být koncentrovány celou dobu, jiné vydrží pět minut a poté začnou vyrušovat. Zpravidla platí, že déle udrží pozornost předškoláci.

Knihy jsou u dětí obecně oblíbené. Paní učitelka upozornila na fakt, že se knihy dětem musí nabídnout, samy si o ně neřeknou.

Do knihovny paní učitelka s dětmi chodí. Pravidelně se zúčastňují akcí na hlavní pobočce Knihovny Jiřího Mahena. Program je pěkný a navíc zdarma, dle paní učitelky by byla škoda tuto možnost nevyužít.

Pozorování

Dne 15. 2. 2017 byla navštívena Mateřská škola Pšeník v Brně. V době příchodu probíhala volná hra dětí. I v této mateřské škole byly děti příchodem nové osoby zaujaty. Chlapec přišel ukázat plyšovou hračku. Na otázku, zda ví, co to je, odpověděl správně, že brokolice. Chvilí poté přišla holčička a zavedla bezprostřední konverzaci. Paní učitelka řekla, že holčička je milá, ale projevují se u ní příznaky vývojové dysfázie. Skupinka holčiček ve třídě tancovala, dle slov učitelky děvčátka tančí ráda a často. Skupinka chlapců stavěla ze stavebnice. Jejich výtvary byly především meče a pistole. Po upozornění paní učitelky, že zbraně jsou ve školce zakázané a na její dotaz, co to tedy je, začali chlapci svoje výtvary předělávat a vymýšlet jiné nástroje. Dvě holčičky si vzaly obrázky na vybarvování. Držení tužky zvládly poměrně dobře, byť s menšími nesrovnalostmi. Při vykreslování však přetahovaly a u činnosti nevydržely. Neustále od obrázku odbíhaly, vracely se, znovu odběhly, bavily se s jinými dětmi a nakonec od nedokončené práce odešly úplně, aniž by po sobě obrázek a tužku uklidily. Na závěr volné hry dětí dala paní učitelka pokyn k úklidu hraček. Pouze malá část dětí se do úklidu zapojila. Většina dětí pokračovala v předchozí činnosti, nebo od ní odešla a hračky za ně uklidily děti, které pomáhaly učitelce s úklidem třídy.

Po úklidu hraček následovala řízená činnost. Šlo především o básničky a písničky s pohybovým vyjádřením. Děti tyto úkony zvládaly dobře, většinu tato činnost bavila. Následovaly pohybové hry, kdy děti byly rozděleny do dvou družstev. Děti hry uměly, některé ovšem nebyly plně soustředěné a vyrušovaly. Při zpěvu byla situace obdobná. Děti zpěv zvládaly, ale občas byly nepozorné. Následovala hra s tzv. kouzelnou krabicí. Paní učitelka dala do krabice různé předměty, které postupně děti vytahovaly a měly předmět určit a říct, kdo předmět při své profesi používá (vzhledem k tématu povolání byly vybrány i patřičné předměty – propiska, nit, letadlo a další). Název profese děti společně vytleskaly a měly určit počet hlásek. Při této činnosti děti překřikovaly jeden druhého, byť věděly, že předmět má určit jen jeden z nich, hlásily se o pozornost.

Jeden chlapec chodil po třídě, jako by stále něco hledal. Vytáhl hračku, odešel, na jiném místě vzal další a zase od ní odešel. Paní učitelka upozornila na fakt, že k tomuto chlapci žádají asistentku, na jejíž přidělení zatím čekají. Podotkla, že chlapec už je nyní lepší, klidnější. Na začátku svého příchodu do MŠ s ním byly velké problémy. Běhal po třídě, na svoje jméno a pokyny učitelky nereagoval, sama maminka s ním měla také potíže. Paní učitelka dodala, že je to dáno nevychovou ze strany rodičů. Chlapec není k ničemu vedený, nemá osvojeny základní sebeobslužné návyky.

V průběhu volné hry děti absolvovaly výtvarnou činnost, vystřihování a vybarvování koláčů, na téma povolání s heslem „Ten dělá to a ten zas tohle“. Dětem se vystřihování dařilo, dle slov učitelky se na to v poslední době hodně v práci s dětmi s kolegyněmi zaměřovaly. U jednoho chlapce bylo možné pozorovat laterality. Chlapec bude v příštím školním roce předškolák, tudíž na ustálení pravé či levé ruky má čas. I přesto je tato situace dosti výjimečná, děti v tomto věku už bývají zpravidla vyhraněné. Dle pozorování chlapce při vystřihování se jevila pravá ruka jako šikovnější. Kromě průběžné výtvarné činnosti měly děti rovněž průběžnou svačinku. Některé děti i přes starší věk nezvládly držet správně lžičku.

Celkový dojem a hodnocení MŠ

Mateřská škola působila smíšeným dojmem. Budova i vybavení MŠ jsou poměrně staré, škola potřebuje renovaci. Práce učitelky s dětmi občas působila zmatečně a chaoticky. Je to dáno neřízenou činností. Dříve děti byly více organizované, po vytknutí Školní inspekce mateřská škola přikročila k současnému modelu práce s dětmi. Výsledkem je, že si děti mohou vybrat, jakou činnost budou dělat a jakou nikoli. To se nejeví jako správné řešení. Učitelka má s dětmi více práce, musí svoji pozornost rozptýlit mezi více skupinek dětí a navíc předcházet úrazům. Situace s velkým množstvím administrativní agendy opět nešla přehlédnout.

Paní učitelka byla vstřícná a milá, paní ředitelka rovněž. Ta má před sebou velký kus práce. Jakožto nově jmenovaná do funkce teprve proniká, její vize a odhodlání jsou však příslibem ke zlepšení do budoucna.

Doporučení

Mateřská škola splňuje ohledně čtení a knih alespoň minimální požadavky. Dětem je předčítáno před spaním i v průběhu dne, práce s knihami by však mohla být propracovanější a intenzivnější. O spolupráci s knihovnou (blízkou pobočky Knihovny Jiřího Mahena) mateřská škola stála, bohužel bez kladné odezvy. Pobočku vedou právě studenti, kteří o spolupráci nestojí. Bylo by vhodné najít řešení, motivaci, která by studenty přiměla ke spolupráci, tvorbě a rozvoji čtenářské gramotnosti a zájmu o knihy už od nejmenších dětí.

9.4 Mateřská škola při Fakultní nemocnici Brno, Černopolní 9

Mateřská škola při FN Brno byla založena 1. 11. 1956 díky přednostovi infekčního oddělení, doc. MUDr. Vladimírovi Kluskovi. Od roku 1990 je MŠ zařazena v soustavě speciálních škol. Zřizovatelem mateřské školy je Školský úřad města Brna. Současná výchovně vzdělávací činnost MŠ vychází z Kurikula pro mateřské školy, které je upraveno pro potřeby školy spolu s týdenními vzdělávacími plány učitelek. Vzhledem ke specifičnosti MŠ probíhá i výuka různými způsoby:

1. učitelka pracuje s dětmi individuálně u postýlek- týká se např. pooperačního nebo infekčního oddělení
2. výuka probíhá ve třídě- vše po konzultaci s ošetřujícími lékaři, podobné klasické mateřské škole, možné na chirurgii nebo ORL oddělení
3. kombinovaná výuka- část dětí ve třídě, část na lůžku, lze na interně nebo onkologii
4. výuka probíhá v jedné třídě společně se Základní školou při FN Brno.

(Mateřská škola při FN Brno, 2017)

Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program MŠ na svých webových stránkách ani k osobnímu nahlédnutí neposkytuje. Tato skutečnost vychází z negativních zkušeností. Dříve MŠ svůj Školní vzdělávací program měla na webových stránkách zveřejněný. Bohužel se ukázalo, že jiné mateřské školy program kopírují nebo z něj velké části přebírají. Paní ředitelka proto poskytla pouze základní informace o ŠVP. Program se jmenuje „*Svět kolem nás*“, jehož témata

jsou rozdělena do čtyř celků podle ročních období. K těmto tématům jsou přidána dvě nadstandardní témata, která se prolínají celým ŠVP. Jde o seznámení s terapiemi, které děti v rámci léčby podstupují a seznamují se s nimi v rámci hry. První z nich je červené téma, které spočívá v herní terapii. Zde jsou zahrnuta témata jako péče o zdraví a tělo a další. Druhé téma je fialové a jde především o terapii se zvířaty, dopravní výchovu a tvorbu výrobků na výstavy a soutěže.

Rozhovor s ředitelkou

Paní ředitelka kladně zhodnotila obsah legislativy předškolního vzdělávání. Poté však vytkla velké množství dokumentů, které je třeba vykazovat. Dle jejího názoru to bere čas na věnování se jiným činnostem.

Část zákona, kdy se dvě děti na třídě vzdělávají v MŠ kratší dobu a jsou počítány za jedno dítě, se dle slov paní ředitelky této mateřské školy netýká. Na MŠ platí speciální vyhláška o předškolním vzdělávání. K tomu samozřejmě patří i snížený počet dětí na třídě. V MŠ mají v průměru osm dětí na třídě.

Zkušenosti s inkluzí má paní ředitelka dostatek, není to pro ni žádná novinka. Vzhledem ke specifičnosti mateřské školy je zde inkluze zcela běžnou praxí. Učitelky, které s dětmi pracují, nemají klasické pedagogické vzdělání, ale jsou absolventkami oboru speciální pedagogika.

Paní ředitelka vnímá značné rozdíly mezi dětmi před vstupem na základní školu dříve a nyní. Bohužel v negativním smyslu. Děti jsou podle ní horší, neumí stříhat a celkově mají špatnou motoriku. Rodiče na děti nemají čas, ale zároveň mají o děti přehnanou péči, a co sami nezvládají, očekávají od mateřské školy. Dodala, že děti neumí pořádně mluvit ani chodit, ale tablety ovládají s přehledem, což je špatně. Rodiče tak dětem kompenzují nedostatek času, kdy jim dají na hraní právě tablet, místo aby si s nimi povídali, hráli nebo jim například četli pohádku.

Ohledně otázky věkově smíšených nebo homogenních tříd, se paní ředitelka jednoznačně přiklonila ke smíšeným třídám. Starší děti pomáhají mladším a mladší děti mají ve starších dětech vzor, který se snaží napodobovat. Uvedla i příklad z vlastní zkušenosti. V době, kdy bývaly věkově homogenní třídy, paní učitelky měly s nejmenšími dětmi hodně práce, učily je samostatně se oblékat, obsloužit se u stolu atd. Poté, co se děti vše naučily,

odešly do další třídy a učitelky začínaly s nově přichozími dětmi nanovo. To je podle ní dost náročná a mravenčí práce.

Paní ředitelka je s vybavením školní knihovny spokojena. Uvedla, že knih a dalších zdrojů mají ve svém fondu hodně, využívají rovněž ALBI tužky. Díky dobrému financování může MŠ průběžně nakupovat knižní novinky jak pro učitelky, tak pro děti. Ve fondu nechybí jak beletrie, tak naučná literatura a encyklopedie.

Mateřská škola spolupracuje s Knihovnou Jiřího Mahena v Brně. Vzhledem ke specifčnosti MŠ, kdy děti musí zůstat v nemocnici, dochází jedenkrát měsíčně knihovníci z KJM s programem pro děti. Předčítají dětem pohádky či příběhy, které děti následně mohou vyjádřit výtvarně nebo pohybem. Mají pro děti připraveny různé hry a soutěže, které děti baví.

Učitelky mají možnost absolvovat různé semináře. Ty, které se týkají legislativy, jsou pro všechny povinné. U odborných seminářů mají učitelky možnost vlastního výběru. Paní ředitelka podotkla, že nebude výtvarnici nutit na matematické vzdělávání, když jí to nic nedá. Raději ať absolvuje kvalitní výtvarné semináře, které ji obohatí a dají další zajímavé podněty, než aby absolvovala seminář, který jí nic nepřinese.

Rozhovor s učitelkou

Základ pro literární výchovu v Rámcovém vzdělávacím programu, respektive ve Školním vzdělávacím programu určitě je. Ze Školního vzdělávacího programu učitelky poté vytváří Třídní vzdělávací program. V tom mají učitelky možnost vlastní iniciativy. Základ musí dodržet, a jaké další prvky přidají, je na jejich volbě. Paní učitelka uvedla, že sama čte hodně, proto knihám dává dost prostoru.

Paní učitelka při své práci s dětmi klade velký důraz na sociální a emoční vyspělost. Vědomosti se dají získat četbou, odpozorovat, ale samostatnost a sociální zralost se zanedbává. Dítě před nástupem do 1. třídy nepotřebuje znát písmenka, která se později bude učit znovu. Potřebuje být schopno se samo orientovat v nejbližším okolí domova a školy, poprosit, zeptat se, vyřídit základní úkony běžného života, do kterého nejsou dostatečně připraveny. Paní učitelka proto klade důraz na sociální citění u dětí. Důležitá je přitom i komunikace s rodiči. Co se týče přípravy na školu, pozornost je soustředěna převážně na správné držení tužky a oblast řeči.

Připravenost dětí na vstup na základní školu dříve a nyní paní učitelka shrnula tak, že dříve byla jiná doba, možnosti byly omezené. Dnes je k dispozici více pomůcek, které pomáhají při rozvoji v různých oblastech. Obecně se ale děti i přes větší rozmanitost

hraček a pomůcek po manuální stránce zhoršily. Ovládají různá elektronická zařízení, přes počítače až po chytré telefony, manuálně však nezvládají základní úchopy předmětů. Chlapci byli na výtvarnou výchovu vždy slabší, což se v posledních letech prohloubilo.

Odklad školní docházky paní učitelka doporučuje těm dětem, kterým chybí již výše zmiňovaná sociální vyspělost. Vzhledem ke specifčnosti MŠ hraje roli i zdravotní stav dítěte.

Paní učitelka v rámci různých aktivit s dětmi tablet používá, dokonce svůj vlastní. Není to však pravidelně, ale pokud je to vhodné, nebrání se tomu. V rozumné míře, a při kontrole, co děti s tabletem či jinou elektronikou dělají, je to v pořádku. Paní učitelka zdůraznila fakt, že je potřeba jít s dobou. Nelze ignorovat novinky, které se stávají běžnou součástí i dětského světa.

O tom, jestli rodiče dětem čtou a chodí s nimi do knihovny, paní učitelka neví. V MŠ knihy nabízí a jsou využívány. Bohužel jsou knihy ve špatném stavu. Rodiče nechají děti knihy zničit, potřhat a celkově znehodnotit. Pokud nejsou využívány knihy z MŠ, nosí je jim rodiče z domu.

Paní učitelka dětem čte pravidelně, nejen před spaním, ale i v průběhu dne. Vybírá krátké texty, verše. Vzpomněla i hojné využívání dětských časopisů. Ty jsou mezi dětmi oblíbené a paní učitelka v nich nachází inspiraci pro další práci s dětmi.

Děti obecně knihy rády mají, ale opět je to individuální. Platí, že děti rodičů – nečtenářů jeví o knihy menší zájem nebo žádný, oproti dětem rodičů – čtenářů. Záleží na návycích z domu, jestli jsou děti ke knížkám vedeny či upřednostňují jiné zájmy.

Soustředěnost dětí na čtený text ovlivňuje výběr knihy. Obecně platí, že dříve děti byly soustředěné mnohem více, dokázaly poslouchat několik minut bez přerušení. Dnešní děti jsou z televize a počítačů předimenzované, nevydrží statickou činnost. Aby děti vydržely pozornost a mohlo se s textem dále pracovat, je ideální počet dětí do pěti, což je dnes nereálné.

Vzhledem ke specifčnosti prostředí MŠ, kdy děti leží na odděleních nemocnice, knihovnu mateřská škola nenavštěvuje. S knihovnou však spolupracuje aktivně několik let. Z Ústřední knihovny Jiřího Mahena chodí zaměstnanci knihovny do MŠ s připraveným programem. Dříve chodili knihovníci jedenkrát za 14 dní, bylo to ale časově náročné pro obě strany. Proto po vzájemné dohodě začal fungovat model jedenkrát za měsíc. Ten se osvědčil a spolupráce probíhá k oboustranné spokojenosti.

Pozorování

Dne 7. 3. 2017 proběhlo pozorování v Mateřské škole Černopolní. Vzhledem k nemocničnímu prostředí a omezeným prostorovým a časovým možnostem bylo toto pozorování velmi krátké. Proběhlo na oddělení ORL, kde děti nezůstávají jen na lůžcích. Při příchodu se paní učitelka věnovala, v místnosti určené jako třída, čtyřleté holčičce. Později se k nim přidala starší holčička, už školou povinná. Vystříhovaly, lepily a kreslily kytičky z papíru. Při stříhání byly holčičky šikovné, i mladší čtyřletá držela nůžky správně. Poté se přidal ke kreslení i přibližně dvouletý chlapeček v doprovodu maminky. Poté si děti donesly stavebnici a hrály si s ní na koberci. V průběhu volné hry si přišla maminka pro knížku do knihovničky, aby si ji s dcerkou na lůžku mohla přečíst. Jiný tatínek si přišel svoji knížku do místnosti též číst. Následovala prohlídka pokojů. Ve většině z nich byli rodiče s dětmi a téměř všichni měli u sebe knížky. I na lůžcích, kde děti zrovna nebyly, byly knížky odložené.

Obr. č. 7

Čtení rodičů dětem (foto archiv autorky)

Obr. č. 8

Postýlka s knížkami (foto archiv autorky)

Obr. č. 9

Dětská postýlka, opět s knížkami (foto archiv autorky)

Paní učitelka v rámci pozorování doplnila několik informací, jak provoz v MŠ funguje. Přístup k dětem je individuální, navíc jsou s dětmi rodiče. Pro učitelku je to jednodušší v soustředěnosti na individualitu dítěte. Na druhou stranu je práce náročnější v tom, že si nejdříve musí získat přízeň rodičů, aby se k dítěti mohla dostat a pracovat s ním. Učitelka má možnost pozorovat, jak rodiče zvládají být s dítětem sami mimo realitu všedního dne, kdy zcela jinak vnímají čas a žijí v pomyslném vakuu. Je to mnohdy pro všechny zkouška.

Celkový dojem a hodnocení MŠ

Mateřská škola působí dobrým dojmem. Vzhledem ke specifčnosti nemocničního prostředí nebylo možné pozorovat práci učitelky se třídou dětí, ale jen se dvěma. Přístup učitelek na vybraných odděleních je velice individuální. To se jeví jako přínosnější. V případě přítomnosti rodiče mají však učitelky práci ztíženou tím, že s dítětem pracují tzv. přes rodiče, které je třeba si získat.

Doporučení

V mateřské škole je knihám a čtení věnován dostatek prostoru. Fond školní knihovny je velký a je dle potřeb doplňován. Kromě dětí si knihy půjčují i jejich rodiče. Spolupráce s knihovnou probíhá aktivně již několik let k oboustranné spokojenosti. Pokud bude spolupráce i nadále pokračovat, knihovna jistě získá nové čtenáře a čtenářky.

10 Rozhovor s učitelkou základní školy

Po získání potřebných informací při rozhovorech s ředitelkami / ředitelem a učitelkami mateřských škol a pozorování, proběhl rozhovor i s učitelkou prvního stupně základní školy. V rámci jednoho rozhovoru jistě není možné zachytit reprezentativní pohled na danou problematiku, přesto jsem se ho, když se naskytla příležitost, rozhodla do své diplomové práce zařadit. Záměrem je ukázat alespoň jeden pohled ze strany učitelky, která s dětmi dále pracuje a vidí rozdíly v jejich připravenosti na základní školu. Paní učitelka má 20 letou praxi, tudíž dokáže porovnat rozdíly i mezi generacemi.

Paní učitelka u první otázky týkající se připravenosti dětí na vstup do 1. třídy základní školy dříve a nyní zodpověděla, že děti jsou horší a osobně vidí velké rozdíly v úrovni připravenosti na vzdělávání. Děti nemají z domova vytvořená pravidla, tudíž nejsou schopny pravidla nastavená ve škole respektovat a dodržovat. Zhoršila se i zodpovědnost, sebeobsluha, koncentrace a stále častěji se lze setkat s vadami řeči. Děti nezvládají sociální chování a jsou egoistické. Vyžadují více pozornosti, na kterou jsou zvyklé z domu. Při počtu 25 dětí ve třídě na jednu učitelku je prakticky nemožné se každému věnovat zvlášť a zodpovídat dotazy na informace, které byly právě řečeny. Dříve byly děti samostatnější, poslušnější a vnímavější vůči pokynům dospělých. Své dojmy shrnula slovy, že se dnes cítí spíše jako dráb, než učitelka. Nejdříve řeší kázeňské problémy, poté může začít učit. Poměr je 60:40.

Oblastí, kde bývají děti při vstupu do 1. třídy slabé, je hned několik. Nejvíce nedostatků paní učitelka shledává v již zmíněné sociální oblasti. Děti jsou bez respektu nejen k dospělým, ale i vůči sobě navzájem. Projevuje se u nich sobeckost, horší návyky při dodržování pravidel, vady řeči a poruchy pozornosti. Na závěr paní učitelka uvedla, že častým problémem bývá pozdní příchod do školy, setkává se s ním téměř denně.

Třetí otázka se týkala zpětné vazby pro učitelky mateřských škol. Paní učitelka řekla, že možnost zpětné vazby samozřejmě má. Každoročně se pořádají besedy v mateřských školách s rodiči budoucích prvňáčků. Při této příležitosti se snaží apelovat na rodiče a upozorňovat je, co je u vstupu na základní školu důležité. Další možností zpětné vazby jsou návštěvy předškoláků v základní škole. Zde si mohou učitelky předat své poznatky o dětech a vzájemně si předat tipy na zlepšení práce s dětmi.

Následovala otázka na metodu výuky čtení. Paní učitelka používá tradiční analyticko – syntetickou metodu. S genetickou metodou dosud nemá osobní zkušenost. Domnívá se však,

že je vcelku jedno, jakou metodou se děti učí číst. Dle jejích slov se normálně vyvíjející dítě zvládne naučit číst prakticky jakoukoliv metodou. Dítě, u kterého by se mohla rozvinout specifická porucha učení, může mít ulehčený nácvik čtení genetickou metodou. To ale závisí na individuálním přístupu. Rovněž to souvisí s doporučením odborníků, v případě, že se vyskytnou obtíže.

Při počátečním čtení mají děti problém s rozkladem slova na hlásky, neslyší samohlásky. Paní učitelka uvedla několik příkladů. Při slově „máma“ děti vyhláskují pouze „m, m“, vynechají samohlásky. Začíná se vždy s jednoduchými slovy s otevřenou slabikou na konci. Rozklad jednoslabičných slov s uzavřenou slabikou na konci činí rovněž problém. Ke slovům jako „pes, les, sůl, důl“ děti často na konec přidají samohlásku.

Paní učitelka vyjádřila i názor na diagnostiku poruchy učení. Myslí si, že děti s poruchami učení nepřibývá, ale je to dáno kvalitnější diagnostikou, která dříve nebyla na takové úrovni jako nyní. Dle jejích slov se diagnostika vyvinula a zlepšila. Celkově se změnil i přístup k dětem. Dnes je více individuální, oproti dřívějšímu frontálnímu. Na závěr dodala, že základy výchovy jsou pořád v rodině.

Přehled o tom, zda děti chodí s rodiči do knihovny paní učitelka má. Uvedla, že v současnosti třetina až polovina dětí z její třídy knihovnu navštěvuje.

Ona sama s dětmi chodí do knihovny pravidelně. Zúčastňuje se postupně programů, které jsou určeny pro třídu, kterou právě učí. Program Šňůrka plná písmenek pro prvňáčky, Mluvící zvířata pro druháky a ve třetí třídě Brněnské pověsti. Před pár lety paní učitelka sama vedla ve škole čtenářský kroužek (Malý čtenář), kdy chodila s dětmi do knihovny. Vzpomněla i na třídu, kterou měla dříve. Třída byla poněkud problematická, řešily se kázeňské problémy. I přesto děti měly velice rády četbu. Ať už poslech, kdy jim sama paní učitelka předčítala, nebo si měly číst děti samy. Hodně dětí z této třídy chodilo do knihovny a rády si o přečtených knihách mezi sebou i s paní učitelkou povídaly.

11 Celkové hodnocení praktické části

Ve všech navštívených mateřských školách lze ocenit snahu o vzbuzení zájmu o knihy u dětí. Čtení pohádek a příběhů je na denním pořádku. Mateřské školy disponují dostatečným počtem knih, které mohou dětem nabídnout. Některé mateřské školy spolupracují s pobočkou Knihovny Jiřího Mahena v Brně ve svém okolí nebo přímo s Ústřední knihovnou KJM. U mateřských škol, které s knihovnou nespupracují, je nejčastější důvod nedostatek prostoru (personálního a časového) nebo nezájem jedné ze stran. V případě, že nestojí o spolupráci MŠ, knihovny by měly být aktivnější ve snaze spolupráci navázat a nabídnout zajímavý program. Mohou využít i praxí, které studenti pedagogických a knihovnických škol absolvují. Studenti by mohli program vymyslet, nebo s již vytvořeným programem do mateřských škol chodit.

V případě, kdy neměla o spolupráci zájem knihovna, si mateřská škola dokázala najít alternativu a obrátila se přímo na Ústředí. Paní ředitelka této mateřské školy uvedla, že pobočku vedou studenti, kteří o spolupráci nestojí. To bohužel vylučuje variantu navrženou v předešlém odstavci. Je třeba studenty motivovat – např. finančně, aby o spolupráci stáli a aktivně se zapojili.

Zaměstnanci knihoven by rovněž mohli v průběhu začátku školního roku navštívit mateřské školy s ukázkovým programem pro děti. Tím by se knihovny dostaly do povědomí vedení i učitelek mateřských škol. V případě spokojenosti by si jistě pedagogové v mateřských školách cestu do knihovny našli a projevíli by zájem o spolupráci s knihovnou.

Vzbudit zájem o knihy a čtení u dětí ovšem není jen úkolem knihoven a mateřských škol. Primární roli hrají rodiče a jejich snaha vést děti ke čtení. Prakticky všichni pedagogové se shodli, že rodiče nemají dost času na svoje děti. O to větší nároky a požadavky mají na učitelky. Při nesplnění jejich očekávání projevují nespokojenost. Neuvědomují si však, že učitelky mají ve třídách 25 dětí, zatímco oni mají doma jedno či dvě, a každému se věnovat individuálně nelze. Mateřské školy se zpravidla snaží o navázání co nejlepší a nejbližší komunikace s rodiči, ne vždy se však setkají s kladnou odezvou a zájmem pracovat na zlepšení.

Celkově lze situaci zhodnotit jako zhoršující se. Děti při nástupu do první třídy základní školy neumí držet tužku, mají špatnou výslovnost a mají horší hrubou i jemnou motoriku než dříve.

Pedagogové i knihovníci si tuto skutečnost uvědomují, proto neustále pracují na inovacích a nových podnětech. Snad si tuto potřebu uvědomí i rodiče a budou se snažit

rozvíjet svoje děti ve všech směrech. Prázákladem veškerého vzdělání a vědění je schopnost číst, porozumět čtenému a čerpat informace z knih a dalších publikací.

Závěr

Teoretická část práce nastínila současný stav legislativy, její přínos a slabé stránky. Školský zákon je obměňován prakticky každé volební období. Ne vždy ale naplňuje očekávání a požadavky pedagogů z praxe. Zastoupení mateřských škol a knihoven v předčtenářské gramotnosti a rozvojem všech oblastí, i těch, které se čtenářstvím na pohled nesouvisí, jsou pro základ čtení důležité.

Informační, potažmo čtenářská gramotnost se jeví v dnešní době ještě více důležitá než kdy dříve. Tato situace je dána tím, že existuje velké množství zdrojů, ať už tištěných, či elektronických. To klade na jedince velké nároky na to, aby dokázal rozlišit dobré, kvalitní a ověřené zdroje informací a uměl je využívat ve svůj prospěch a potřebu. Aby takovéto schopnosti měl dospělý člověk, je třeba věnovat informačnímu a čtenářskému vzdělávání pozornost již od útlého dětství. Prvotní, a pravděpodobně nejdůležitější, úlohu sehrávají rodiče. Druhotným a neméně důležitým faktorem je školství obecně, počínaje mateřskými školami. Ty ovlivňují budoucí vztah dítěte k četbě a zájmu o knihy. Je důležité, aby si tuto skutečnost učitelé uvědomovali a v práci s dětmi byli flexibilní a dokázali se do určité míry srovnat s dobou. Děti v předškolním věku potřebují co nejvíce podnětů ke svému rozvoji. Jde zejména o rozvoj základních smyslů a motoriky. Pomoci rozvíjet řeč, zrak, sluch, prostorové vnímání a další lze různými hrami, cvičeními a zejména komunikací s dětmi.

To samé platí i u knihoven, které doplňují a leckdy i nahrazují školní vzdělávání či zázemí z rodiny. Hlavním problémem je přilákat dětské čtenáře na dostatečně atraktivní nabídku služeb a fondu. V dnešní době to požaduje velkou dávku kreativity a trpělivosti, neboť nabídka volnočasových aktivit je široká. Knihovny v posledních letech na atraktivitě služeb zapracovaly a po úbytku čtenářů se zdá, že se do knihoven začínají malí čtenáři opět vracet.

Praktická část přinesla několik zajímavých poznatků. Mateřské školy se snaží o rozvoj dětí v maximální možné míře. Bohužel se učitelky setkávají s nezájmem ze strany rodičů. Druhou, častější, skupinu tvoří rodiče, kteří zájem o své děti mají. Svě povinnosti však rádi delegují na učitelky a mají od nich přehnaná očekávání. Co nenaučí děti sami, předpokládají od učitelek a pokud se tak nestane, stěžují si a jsou nespokojení. Učitelky kromě práce s dětmi věnují značnou část své pracovní doby i administrativním činnostem. Vyplňování evaluací, třídních vzdělávacích programů, třídních knih, formulářů, dotazníků a dalších se jeví ve většině

případů jako zbytečné. Stačilo by zavést povinně tři až čtyři základní dokumentace a zbylé ponechat dobrovolně jako doplňující prvky.

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 - str. 38

Obrázek č. 2 - str. 40

Obrázek č. 3 - str. 41

Obrázek č. 4 - str. 42

Obrázek č. 5 - str. 43

Obrázek č. 6 - str. 51

Obrázek č. 7 - str. 71

Obrázek č. 8 - str. 72

Obrázek č. 9 - str. 72

Použitá literatura

Alternativní školy v ČR [online]. Alternativní školy, 2017 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/>

American Library Association (1989). *Presidential Commission on Information Literacy. Final report*. Chicago, 1989 [cit. 2016-10-05]. Dostupné i z WWW: <http://acrl.libguides.com/c.php?g=450176&p=3073225#s-lg-box-wrapper-11298771>.

Arthur N. Applebee. *University at Albany: State University of New York* [online]. Albany: University at Albany, 2017 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: <http://www.albany.edu/inauguration/arthur-applebee.php>

BÜYÜKTAŞKAPU, Sema. Effect of Family Supported Pre-Reading Training Program Given to Children in Preschool Education Period on Reading Success in Primary School. *Educational Sciences: Theory & Practice* [online]. 2012, roč. 12, č. 1, s. 8 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c8b2b4e1-bd16-4645-a984-8813ef793a79%40sessionmgr110&vid=6&hid=106>

Centrum dětského čtenářství. KNIHOVNA JIŘÍHO MAHENA V BRNĚ. *O Centru* [online]. 2009-2015 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://www.kjm.cz/o-centru>.

Cíle Klubu školních knihoven: Klub školních knihoven - zakládací listina. *SKIP: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. Praha: SKIP, 2016 [cit. 2016-10-05]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/odborne-organy/klub-skolnich-knihoven/cile-klubu-skolnich-knihoven>.

Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2010 [cit. 2016-10-06]. Dostupné z: http://www.ptac.cz/data/Ctenarska_gramotnost_jako_vzdelavaci_cil_pro_kazdeho_zaka.pdf.

DECUSATI, Cheryl L. Porter a James E. JOHNSON. Parents as Classroom Volunteers and Kindergarten Students' Emergent Reading Skills. *The Journal of Educational Research* [online]. 2004, **97**(5), 235 [cit. 2017-04-02]. ISSN 00220671.

DOMBROVSKÁ, Michaela, Hana LANDOVÁ a Ludmila TICHÁ. Informační gramotnost: teorie a praxe v ČR. In: *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2004, s. 7-18 [cit. 2016-10-05]. ISSN 1214-0678. Dostupné z: <http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0401/0401007.html>.

Charakteristika školy. *Mateřská škola Brno, Tišnovská 169, p.o.* [online]. Brno, 2011 [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <http://www.mstisnovska.cz/kontakt/o-nas/charakteristika-skoly>.

Charakteristika vývoje dítěte předškolního věku. *Vemeste.cz* [online]. 2011 [cit. 2016-10-07]. Dostupné z: <http://www.vemeste.cz/2011/05/charakteristika-vyvoje-ditete-predskolniho-veku/>.

HUNTSINGER, Carol S., Paul E. JOSE a Zupai LUO. Parental facilitation of early mathematics and reading skills and knowledge through encouragement of home-based activities. *Early Childhood Research Quarterly* [online]. 2016, **37**, 1-15 [cit. 2017-04-10]. DOI: 10.1016/j.ecresq.2016.02.005. ISSN 08852006.

Komise IVIG. *Asociace knihoven vysokých škol* [online]. Praha: Asociace knihoven vysokých škol, 2016 [cit. 2016-11-10]. Dostupné z: <http://www.akvs.cz/komise-iniciativy/komise-ivig/>

LEYVA, Diana et al. Grocery games: How ethnically diverse low-income mothers support children's reading and mathematics. *Early Childhood Research Quarterly* [online]. 2017, **40**, 63-76 [cit. 2017-04-10]. DOI: 10.1016/j.ecresq.2017.01.001. ISSN 08852006.

LOOSEOVÁ, Antje C., Nicole PIEKERTOVÁ a Gudrun DIENEROVÁ. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-540-7.

Macedo – Rouet, Mónica et al. Teaching Fourth and Fifth Graders to Evaluate Information Sources During Text Comprehension. *Cognition and Instruction*. Vol 31, 2013, Issue 204 – 226.

MACKEY, Thomas P. & Trudi E. JACOBSON. Reframing Information Literacy as a Metaliteracy. *College & Research Libraries*. [online]. 2011, **72**(1), 62-78 [cit. 2017-04-15]. ISSN 00100870.

MALIN, Jenessa L., Natasha J. CABRERA a Meredith L. ROWE. Low-income minority mothers' and fathers' reading and children's interest: Longitudinal contributions to children's receptive vocabulary skills. *Early Childhood Research Quarterly* [online]. 2014, **29**(4), 425-432 [cit. 2017-04-10]. DOI: 10.1016/j.ecresq.2014.04.010. ISSN 08852006.

MATEŘSKÁ ŠKOLA NEKLEŽ 1A, BRNO. 2015. *Mateřská škola* [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <https://www.msneklez.cz/prezentace.php>.

Mateřská škola při FN Brno. *Fakultní nemocnice Brno* [online]. Brno, 2017 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.fnbrno.cz/materska-skola-pri-fn-brno/t1126>

O nás. *Mateřská škola Horníkova I* [online]. Brno, 2013 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <http://mshornikova.webnode.cz/o-nas/>

O školce. 2015. *Waldorfská mateřská škola* [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://www.waldorfskaskolka.cz/clanky/skolka.html>.

Poruchy učení [online]. 2009. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://www.poruchy-uceni.cz/>.

Principy Montessori pedagogiky. 2013. *Společnost Montessori* [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://www.montessoricr.cz/principy-montessori-pedagogiky/>.

PRÁZOVÁ, Irena, Kateřina HOMOLOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti jako čtenáři*. Brno: Host, 2014. 1. ISBN 978-80-7491-492-8.

Předškolní vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2016-10-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani>.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2016-09-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-pv-1>

Rodina. *Knihovna Jiřího Mahena v Brně* [online]. Brno: KJM, 2016 [cit. 2016-11-12]. Dostupné z: <http://www.kjm.cz/rodina>.

Secker, Jane; Coonan, Emma. *Rethinking Information Literacy : A Practical Framework for Supporting Learning*. London: Facet Publishing, 2013. ISBN 9781856049528.

STEPHENSON, Kathy A. et al. Effects of home literacy, parents' beliefs, and children's task-focused behavior on emergent literacy and word reading skills. *Scientific studies of reading* [online]. 2008, **12**(1), 24-50 [cit. 2017-04-10]. ISSN 10888438.

Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. *Mateřská škola Pšeník* [online]. Brno, 2010 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://mspspenik-brno.webnode.cz/uvod/vzdelavaci-projekt/>

Školský zákon. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2017-01-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-8-2017>

ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu PALESTRA, 2015. ISBN 978-80-87723-21-0.

ŠVEJDA, Jan, PLANKOVÁ, Jindra. Informační gramotnost. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002038&local_base=KTD.

Tematické kufříky. *Knihovna Jiřího Mahena v Brně* [online]. Brno: KJM, 2016 [cit. 2016-11-11]. Dostupné z: <http://www.kjm.cz/tematicke-kufriky>.

TOMASEK, Terry. Critical Reading: Using Reading Prompts to Promote Active Engagement with Text. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 2009, **21**(1), s. 127-132.

TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvijíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.

VAN BERGEN E, et al. Dutch children at family risk of dyslexia: precursors, reading development, and parental effects. *Dyslexia* [online]. 2011, **17**(1), s. 2-18 [cit. 2017-04-10]. DOI: 10.1002/dys.423. ISSN 10990909.